

YAZILI VE SÖZLÜ ORTAMLARDAKİ KARACA AHMET SULTAN MENKABELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI*

*Hüseyin ÖZCAN***

*C. Sezen GÖNENÇ****

ÖZET

Halk anlatıları geçmişten günümüze kadar sosyal şartlar ve zaman içinde değişerek ve dönüşerek varlığını sürdürmektedir. Kültürel kaynaklar; kişilerin mensup olduğu toplumla ilgili bilgi ve deneyim aktaran, fertlerin toplumla bütünleşme sürecine katkı sağlayan bir işleve sahiptir. Sözlü kültür ortamında şekillenen anlatılar hayatın her alanıyla ilgili önemli bilgiler içeren, toplumda kolektif bilinçaltı oluşmasında önemli rol oynayan bir fonksiyona sahiptir. Sözlü anlatılar, yaşadığımız günün şartlarında dahi varlığını sürdürebilmektedir. Sözlü anlatılar bir müddet sonra yazının icadı, teknolojik gelişmeler vb. nedenlerle yazılı ifadelerde de yer bulmaktadır. Sözlü kültür ürünleri, yazı ve teknolojik gelişmeler gibi nedenlerden dolayı ikinci plana düşmüş gibi görünse de her zaman için geçerliliklerini sürdürebilmektedirler. Menkabe, din büyüklerinin kerametlerinin anlatıldığı hikâyelere denmektedir. Menkabeler, önce sözlü kültür ortamında teşekkül etmiş, sonradan yazıya aktarılmış halk anlatılarından. Menkabelerin teşekkülünde; din büyüklerini daha iyi tanıma, onları daha iyi anlama isteği ve merak duygusu etkili olmaktadır. Menkabeler, bir velinin etrafında meydana gelen konuları da ihtiva etmektedir. Karaca Ahmet Sultan, Anadolu'nun ve Rumeli'nin farklı coğrafyalarında yaşamış, birçok keramet göstermiş, özellikle de devrinin halk hekimi olmasıyla tanınan ulu bir Alevî erenidir. Karaca Ahmet Sultan ile ilgili bilgiler, oldukça sınırlıdır. Karaca Ahmet Sultan adına oluşturulmuş birçok türbe, dergâh ve makam vardır. Bu türbe, dergâh ve makam çevresinde Karaca Ahmet Sultan'ı çeşitli yönleriyle anlatan, sözlü ve yazılı ortamlarda birçok menkabe oluşturulmuştur. Yazılı kaynak olarak Seyyit Hüseyin Enisi'nin yazdığı ve iki nüshası bulunan *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi* ile *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*, *Hacım Sultan*, *Dediği Sultan Menâkıpnâmesi*, *Saltuknâme* ile *Hikâyat* adlı eserlerin belli kısımlarında Karaca Ahmet Sultan'ı anlatan bölümler incelenerek değerlendirilmiştir. Sözlü kültür ortamlardaki menkabeler; İstanbul- Üsküdar Karaca Ahmet Sultan dergâhında, Karaca Ahmet Sultan adına kurulmuş olan Adapazarı-Pamukova, Aydın-Merkez, Ankara- Polath, Bursa-Yenişehir, Manisa-

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Prof. Dr., Fatih Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: hozcan@fatih.edu.tr

*** PhD.,Int. Burch U. Dep. of Oriental Philology. El-mek: csezengonenc@hotmail.com

Karaköy, Uşak -Ulubey Karaca Ahmet Sultan türbelerinde mülakat yöntemiyle alan çalışması yapılarak sözlü kültür ortamında derlenmiştir. Makalede, tespit edilen yazılı ve sözlü kültür ortamlardaki Karaca Ahmet Sultan menkabeleri incelenmiş, Karaca Ahmet Sultan'ın "Karaca" ismini alması, soyu, nereli oluşu, mürşidi-şeyhi, Hacı Bektaş Veli ile karşılaşması, kerametleri, diğer unsurlarla ilgili keramet motifleri olarak atının ve kendisinin mezarı (asıl türbesi) gibi özellikler; muhteva açısından karşılaştırılmış, benzerlikleri ve farklılıkları açısından ele alınmıştır.

Yazılı ve sözlü menkabelerde Karaca Ahmet Sultan'ın çeşitli özellikleri, sekiz başlık altında incelenmiştir. Bu özelliklerden; Karaca Ahmet Sultan ve Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşması, kerametlerinden dört motif ile asıl mezarı (türbesi) benzer anlatılarla ifade edilmektedir. Bunların dışındaki özelliklerin yazılı ve sözlü kaynaklarda farklılaştığı görülmektedir.

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'ne göre "Karaca" adı Karaca Ahmet Sultan'a Şeyh Mûsâ-yı Zülî tarafından verilmiştir. Karaca Ahmet Sultan'ın "Karaca" ismini alması ile ilgili menkabe, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıbi*'nin dışındaki incelediğimiz diğer menâkıpnâmelerde yer almamaktadır. Sözlü kaynakların birçoğu bu adın Karaca Ahmet Sultan'a, Hacı Bektaş Veli'nin verdiğini düşünmektedir. Ayrıca sözlü kaynakların bir kısmı, Karaca Ahmet Sultan'ın geyik sürülerine çobanlık yapması neticesinde "Karaca" adını aldığını belirtmektedir. Karaca Ahmet Sultan Aydın'da ise, "Karcı" kar dağıtan biri olarak tanınmaktadır.

Karaca Ahmet ve Dediği Sultan Menâkıpnâmesi'nde yer alan Mardin şehri, babası Kara Arslan, annesi Safiye, Emir Sultan, Dediği Sultan gibi isimler sözlü menkabelerde bulunmamaktadır. Sözlü kaynakların geneli Karaca Ahmet Sultan'ın Horasan'dan geldiğini, babasının adının Süleyman Horasanî, annesinin adını da Sultan olarak bildiklerini söylemektedir. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde geçen Karaca Ahmet Sultan'ın oğullarının adlarını sözlü kaynakların geneli, zikretmemektedir. Sözlü kaynaklar, Karaca Ahmet Sultan'ın oğulları olarak Hıdır Abdal, Gani Abdal, Kamber Abdal ve Eşref Abdal adlarını bilmektedirler. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde şeyhinin Şeyh Mûsâ Zülî, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*'nde, Seyyit Nurettin olduğu dile getirilir. Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan'ın şeyhi, Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş Veli'dir. Bu durum 'birinin yerine diğerinin geçmesi' kuralıyla açıklanabilir. Alevî-Bektâşî toplumunun belleğinde daha canlı olan Hacı Bektaş Veli öne çıkmıştır.

Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin Karşılaşması yazılı kaynakların birçoğunda; Hacı Bektaş Veli'nin Rum erenleri tarafından engellenmeye çalışılması, Hacı Bektaş Veli'nin de bu duruma karşı çıkması etrafında anlatılmaktadır. Bu bölümlerde genellikle Hacı Bektaş Veli ile Hacı Tuğrul'un şekil değiştirdikleri yansıtılmaktadır. Yazılı kaynakların bazılarında, don değiştirenlerin Hacı Bektaş Veli ve Karaca Ahmet Sultan olduğu vurgulanmaktadır. Sözlü kaynaklar bu karşılaşmayı, genel itibarıyla yazılı kaynaklarda anlatılanlar gibi bilmektedirler. Ayrıca yazılı ve sözlü kaynaklarda bu karşılaşma, Hacı Bektaş Veli'nin taşı veya duvarı yürütmesi ile Karaca Ahmet Sultan'ın yılanı kamçı yapıp aslana binmesi şeklinde dile getirilmektedir. Bu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

karşılaşmayla ilgili yazılı kaynaklarda olup da sözlü kaynaklarda olmayan menkabe, *Dediği Sultan Menâkıpnâmesi*'nde rivayet edilen Hacı Bektaş Veli ve Karaca Ahmet Sultan arasında uzun süren bir mücadelenin anlatıldığı bölümdür.

Karaca Ahmet Sultan menkabelerinde yer alan meyve ağacı olmayan ağaçlarda meyve oldurma kerameti, yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde nakledilen aynı anda birkaç yerde görünme kerameti, sözlü kaynaklardan derlenen menkabelerde yer almamaktadır. Gizli eşya ve maddeleri bulup çıkarma motifi de sadece *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde anlatılan bir menkabe de bulunmaktadır. Ayrıca geçmişte olup bitenleri bilme, gelecekte haber verme, cinlerle temas kurma, kötülüklerini yok edip hizmetinde kullanma keramet motifleri de yazılı kaynaklarda olup sözlü kaynaklarda yer almamaktadır.

Çeşitli hayvanların kalıbına girme, vahşi ve yabani hayvanları hizmetinde kullanma, taş ve kayaları yürütme, başka yerlerde vukû bulan olayları, mevcut kişileri görme (gözcülük yeteneği ve gözcülük görevi), hastalıkları iyileştirme keramet motifleri yazılı ve sözlü kaynaklarda benzer şekilde ifade edilmektedir. Sözlü kaynaklarda, Karaca Ahmet Sultan'ın hastaları tedavi şekli ve atının mezarı, yazılı kaynaklarda yer almamaktadır. Bu durum dikkat çekicidir. Çünkü bu iki başlık içerisinde rivayet edilen mankabeler, görüşme yapılan birçok kişi tarafından bilinmektedir. Günümüzde Üsküdar Karaca Ahmet Sultan Dergâhındaki türbenin bulunduğu yerde atının mezarı, ziyaret edilmektedir.

Karaca Ahmet Sultan'ın asıl türbesinin şu anda nerede olduğu kesinlik kazanmamıştır. Yazılı ve sözlü kaynaklarda anlatılan menkabelerde belirtilen bilgiler genel anlamda benzerlikler arz etmektedir. Özellikle *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde belirtilen Sakarya nehri, sözlü kaynaklar tarafından da teyit edilmektedir. Sakarya nehri geçtiği yerlerden biri olan Ankara Polatlı ilçesine bağlı Karaca Ahmet ve Adapazarı Pamukova'ya bağlı Paşalar köyünde Karaca Ahmet Sultan türbesi bulunmaktadır. Sözlü kaynaklarda, yazılı kaynaklardan farklı olarak Afyon, Aydın, Bolu, İstanbul, Manisa, Uşak gibi yerler bilinmektedir.

'Bir yerde mekânın olsun, kırk yerde çerağın yansın' sözünü, genellikle sözlü kaynakların anlattığı menkabelerden öğrenmekteyiz. Yazılı kaynaklardan sadece *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde, bu sözün bir benzerini bulmaktayız. Bu dileği, evlatları için söylemektedir. Sözlü kaynaklarda ise bu sözün, Hacı Bektaş Veli tarafından Karaca Ahmet Sultan'a söylendiği vurgulanmaktadır.

Karaca Ahmet Sultan'ın yazılı ve sözlü kaynaklardaki menkabelerinde, benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Sözlü ortamda meydana gelen menkabelerin, yazıya aktarılırken birtakım değişikliklere uğradıkları görülmektedir. Bu değişim, toplumun ve kişilerin içinde bulunduğu sosyal şartlar (bağlam) dolayısıyladır. Kültür ortamının değişimi tabii olarak metni de etkilemektedir. Bu durum halk metinlerinin yaygın bir özelliğidir. Bu değişim, metne canlılık kazandırırken halkbilimin dinamizmini gösteren bir olgudur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Karaca Ahmet Sultan'ın şahsı etrafında oluşan menkabeler her ne kadar yazılı bir metne sahipse de toplum, onu sözlü kültür ortamında duyduğu menkabeleriyle belleklerinde tutmakta bu bağlamda menkabe 'birincil sözlü kültür ortamı' sürecini yaşamaktadır.

Türk toplumundaki 'atalar ve veli kültü'nün de etkisiyle dilden dile aktarılarak yenilenen, farklı unsurlarla şekillenen menkabelerin kültür hayatımızda birçok işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler, menkabelerin, sözlü kültür ortamında canlı bir şekilde yaşamasını sağlamaktadır. Bir nesil sonra benzer mekânlarda yapılacak derlemelerde anlatılanların farklılaşacağını ve zenginleşeceğini öngörebiliriz. Türbesi bulunan ve yoğun ziyaretçi alan velilerin hayatı etrafında gelişen menkabeler, folklorun temel işlevlerini karşılayan özellikleri dolayısıyla alıcısının çokluğu oranında canlılığını ve gelişimini sürdürecektir.

Anahtar Kelimeler: Karaca Ahmet Sultan, menkabe, sözlü kültür, yazılı kültür, halkbilimi.

THE COMPARISON OF KARACA AHMET SULTAN MENKABES IN WRITTEN AND ORAL ENVIRONMENT

STRUCTURED ABSTRACT

Folk narratives that come from the past to the present hanging and transforming in the social conditions and time maintain its existence. Cultural sources; transferring knowledge and experience of individuals as members of society have a function that contributes to the integration of individuals into society. Verbal narratives shaped in culture medium containing important information about every aspect of life, has a function that plays an important role in the collective unconscious of society. Verbal narratives, can have even subsisted in today's conditions. Verbal narratives, find a place soon after in written statements by means of the invention of writing and technological developments and so on. Verbal culture products, look as if fell to second place due to reasons such as writing and technological developments may also remain in effect at all times. Menkables, are one of the folk narratives which have formed first in the verbal culture and then imported to the writing. Menkables are called as the miracle stories that describe the religious. The formation of Menkables; better recognition of the great religions, the desire to understand them better and curiosity are effective. Menkables are contained the issues occurring around a saint. Karaca Ahmet Sultan, who lived in different regions of Anatolia and Rumelia, showed many miracles, especially known for being a folk doctor is a great Alevi saint. Information relevant to Karaca Ahmet Sultan is quite limited. Many shrines, islamic monastery and rank were established on behalf of Karaca Ahmet Sultan. Around these shrines, islamic monasteries, ranks and his life, many menkables were created in oral and written media describing the various aspects of Karaca Ahmet Sultan. Menkables as written sources; In certain parts of works like Karaca Ahmet Sultan menkables with two copies written by Seyyit Hüseyin Enisi and Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi, Hacım Sultan, Dediği Sultan Menkables, Saltukname and Hikayat, it's evaluated that identified and describing sections relevant to

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Karaca Ahmet Sultan. Menkabeler in verbal culture media; At İstanbul-Üsküdar Karaca Ahmet Sultan Islamic monastery, at shrines established on behalf of Karaca Ahmet Sultan in Adapazarı-Pamukova, Aydın-Central, Ankara- Polatlı, Bursa-Yenişehir, Manisa- Karaköy, Uşak – Ulubey it's compiled with area work via interview method at verbal culture media.

In article, Karaca Ahmet Sultan menkabeler examined in written and verbal culture medium were detected, receiving of the name “Karaca” of Karaca Ahmet Sultan, his generation, whence occurs, his guide-sheikh, encountering with Hacı Bektaş Veli, miracles, his grave at the miracle motifs related to other factors (main shrine) features such as; were compared in terms of content are discussed in terms of similarities and differences. In written and verbal menkabeler various features of the Karaca Ahmet Sultan were investigated under eight headings. From these characteristics; encountering of Karaca Ahmet Sultan with Hacı Bektaş Veli, four motifs of miracle, the actual tomb or shrine is expressed in a similar way. It's seen that the variation of the other features. According to Karaca Ahmet Sultan menkabeler, the name of “Karaca” was given to him by Sheikh Musa-yı Zuli. The menkabeler about taking the name of “Karaca” of Karaca Ahmet Sultan, does not take place in other menkabeler except Karaca Ahmet Sultan menkabeler we examined. Many of the verbal sources believe that the name given to Karaca Ahmet Sultan, by Hacı Bektaş Veli. In addition, a portion of the verbal sources, indicate that the name of “ Karaca” is being come from the deer herd to result in making shepherd for Karaca Ahmet Sultan. Karaca Ahmet Sultan is recognized as one dealer obtaining profit in Aydın. Karaca Ahmet and Mardin which is located in Dediği Sultan Menkabeler, his father Kara Arslan (Black Lion), his mother Safiye, the names Emir Sultan, Dediği Sultan are not included in the verbal menkabeler. General of the oral sources say that for Karaca Ahmet Sultan is being come from Khorasan, his father name is Süleyman Horasani and the name of his mother is Sultan. The names of Karaca Ahmet Sultan's sons are not mentioned in oral sources although it takes place in Karaca Ahmet Sultan menkabeler. The oral sources know the names of Karaca Ahmet Sultan as Hıdır Abdal, Gani Abdal, Kamber Abdal and Eşref Abdal. In Karaca Ahmet Sultan menkabeler, his sheikh is known as Sheikh Mûsâ Zûlî but in Hacı Bektaş Veli Velayetname it's said that as Seyyit Nurettin. In oral sources, the sheikhs of Karaca Ahmet Sultan are Ahmet Yesevi and Hacı Bektaş Veli. Encountering of Karaca Ahmet Sultan with Hacı Bektaş Veli in many written sources; Attempting to prevent Hacı Bektaş Veli by Rum saints and Hacı Bektaş Veli opposition to this situation is described. In these sections, it's reflected that change shape for Hacı Bektaş Veli and Hacı Tuğrul. It is emphasized that the persons who change the shape are Hacı Bektaş Veli and Karaca Ahmet Sultan in some of the written sources. Oral sources of this encounter, know as general as those described in written sources. This encounter is mentioned as walking of stone and wall by Hacı Bektaş Veli and riding on a lion transforming the snake to whipper by Karaca Ahmet Sultan in both written and oral sources. The menkabeler that just mentioned in written sources is the section that told the long struggle between Hacı Bektaş Veli and Karaca Ahmet Sultan which is rumoured in Dediği Sultan Menkabeler.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

It does not take place in written sources that the miracle of ripening the fruits on the trees which presented in Karaca Ahmet Sultan menkabes. It does not take place in oral sources that the miracle of being appear at several different places at the same time that transferred from Karaca Ahmet Sultan menkabes. Locate and remove the hidden motives goods and materials are also available only in one of the menkabes that told in Karaca Ahmet Sultan menkabes. In addition, know what is going on in the past, telling the future, contact with genii by using the services of destroying evil miracle motives are also take place in written sources although no place in oral sources. Into the mold of a variety of animals, using the wild and wildlife service, stone and rocks execution occurrence find events elsewhere, see the current person (scouting talent and scouting mission), disease improvement miracle motifs are expressed in a similar way in the written and oral sources. In oral sources, it's presented that treatment of patients and tomb of the horse for Karaca Ahmet Sultan but also these are not included in the written sources. This case is remarkable. Because in these two chapters narrated from menkabes is known by many people interviewed. Today the tomb of Karaca Ahmet Sultan's horse is visited at the place in Üsküdar where the shrine is. The actual tomb of Karaca Ahmet Sultan is unclear where he currently is.

Information specified in the written and oral sources described in menkabes is identical in general. Especially, the Sakarya river specified in Karaca Ahmet Sultan menkabes is confirmed by the oral sources. Karaca Ahmet Sultan tombs are present in Paşalar village depending on Adapazarı Pamukova and Karaca Ahmet depending on Ankara Polatlı district that one of the place passing through the Sakarya river. In oral sources, unlike written sources, it is known the places like Afyon, Aydın, Bolu, İstanbul, Manisa and Uşak. We generally learn the statement of "Get the space in a place, burn the" kindle in forty place" from the menkabes told in oral sources. We find a similar statement just in Karaca Ahmet Sultan menkabes as written sources. This wish is just for his sons. In the oral source of this word, it is emphasized that by Hacı Bektas Veli to Karaca Ahmet Sultan. There are similarities and differences in Karaca Ahmet Sultan's menkabes which are being in written and oral sources. It's seen that there would be some changes when menkabes occurring in oral media is transferred to written sources. The menkabes are transmitted from generation to generation in an oral culture enriched environment. Menkabes, vividly alive to the oral culture media, are valuable in terms of demonstrating the importance of social life.

Key Words: Karaca Ahmet Sultan, menkabe, oral culture, written culture, folklore.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Giriş

Halk anlatıları, sözlü kültür ortamlarında oluşan, sonrasında yazıya geçirilen önemli kültürel kaynaklardır. Halk anlatıları geçmişten günümüze kadar sosyal şartlar ve zaman içinde değişerek ve dönüşerek varlığını sürdürmektedir. Kültürel kaynaklar kişilerin mensup olduğu toplumla ilgili bilgi ve deneyim aktaran, fertlerin toplumla bütünleşme sürecine katkı sağlayan bir işleve sahiptir. “Halk bilgisi adını verdiğimiz yaratmalar gelişi güzel ortaya çıkmış ürünler değildir. Bu ürünlerin yaratılma ve devamlı kılınmasında esas olan bir ‘öğrenme’ kaygısı mutlaka vardır. Bu öğrenme herhangi bir şekilde meydana gelmiş olabilir. Öğrenme yoluyla elde edilen bu bilgiye dayalı yaratma ve yeniden üretme belli seviyede estetik kaygı ihtiva eden ve sanat değeri olan üretme ve yaratmadır.” (Ekici, 2000: 6) Sözlü kültür ortamında şekillenen anlatılar hayatın her alanıyla ilgili önemli bilgiler içeren toplumda kolektif bilinçaltı oluşmasında önemli rol oynayan bir fonksiyona sahiptir.

“Sözlü anlatma, eski kültürün kalıntılarını (sosyal yapı ve insan ilişkileri) açık bir şekilde veya üstü kapalı olarak basit bir dille veya sembollerle taşır.” (Başgöz, 2001: 94) “Sözlü kaynakların başka bir özelliği ise, insanların ve grupların günlük hayatları ve kullandıkları malzemenin kültürü hakkında bilgi veren içerikleridir.” (Portelli, 2009: 280) Sözlü kaynakların anlatma ihtiyacı, en eski dönemlere kadar uzanmaktadır. “İnsanlardaki bu anlatma isteği onların toplum içerisindeki sosyalleşmelerine de katkıda bulunmaktadır. İnsan, varoluşsal anlamını ve çerçevesini mitolojik dönemden modern zamanlara kadar gelişen süreç içerisinde sürekli olarak anlatma (narration) etkinliği içerisinde kurar. Kişinin kendi deneyim, yaşantı, ilişki, fantezilerine, reel gündelik yaşamına ilişkin bilgi birikimi anlatma/paylaşma etkinliği içerisinde bir çerçeveye kavuşur. Kültürel grup içerisinde birey kimliğinin kurulması, sosyalleşme serüveninin tamamlanması, sözlü iletişim ve anlatma etkinliği sürecinde gerçekleşir.” (Ersoy, 2009: 21) Sözlü anlatılar, yaşadığımız günün koşullarında dahi varlığını sürdürebilmektedir. “Yaşamış olduğumuz medeniyet seviyesine, kültürel değişimlere paralel olarak sözlü anlatılarımız kesintiye uğramadan bir süreklilik içerisinde dünden bugüne kadar sürüp gelmiştir. Anlatıları, insanlar için önemli birer araç ve ihtiyaç olan ve daha da önemlisi insan var olduğu müddetçe varlığını sürdüreceği olan anlatma ve dinleme eylemleri vücuda getirmektedir.” (Boyras, 2008: 107) Sözlü kültür ya da folklor ürünleri aynı zamanda başka bilim dallarına özellikle de tarihe kaynaklık edebilmektedir. “Edebiyat ve tarih alanlarının kesişme noktasında birçok türün bulunduğu ve bu türlerin her iki alandaki bilimsel çalışmalarda çeşitli şekillerde değerlendirildiği bir gerçektir. Tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler, izler bırakmaktadır. Bu etkinin bir yansıması olarak da bir sözlü kültür üretiminin ‘folklor ürününün’ meydana gelmesi doğal bir süreçtir.” (Karakaş, 2014: 657)

Sözlü anlatılar bir müddet sonra yazının icadı, teknolojik gelişmeler vb. nedenlerle yazılı ifadelerde de yer bulmaktadır. “Yazı sahibi toplumlardaki sözlü iletişim, yazısı olmayan toplumlardaki sözlü iletişim ile aynı değildir. İkincisinde, sözlü gelenek, kültürel aktarımın bütün yükünü taşımak zorundadır. Okur-yazar toplumlarda ise, sözlü gelenek, kalıplaşmış fiil biçimlerinden oluşan yazınsal eylem bütünlüğünün bir parçası durumdadır.” (Goody, 2009:128) Sözlü kültür ürünleri, yazı ve teknolojik gelişmeler gibi nedenlerden dolayı ikinci plana düşmüş gibi görünseler de her zaman için geçerliliklerini sürdürebilmektedirler. “Her ne kadar yazının icadı ve yaygınlaşması, içinde bulunduğumuz elektronik ortamla iletişim ağlarının zenginlik kazanması sözlü bellek ve sözlü kültür açısından olumsuzluk olarak düşünülse de sözlü bellek insanoğlu için başvuracağı en yakın ve en doğal kaynak olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.” (Fidan, 2011: 140)

“Sözlü kültürlerin ürettiği, sanat ve insanlık değerleri açısından son derece üstün sözel edimler, insan ruhuna yazının taht kurmasıyla yiter ve bir daha yaratılamaz. Buna karşılık, yazı olmadan insan bilinci gizli gücünden istediği gibi yararlanamaz, başka bazı güzel ve güçlü yapıtlar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

üretmez. Bu bağlamda sözlü kültür, yazı üretmek zorundadır ve üretecektir de.” (Ong, 2007: 27-28) Bu şekilde sözlü kültür ürünleri her zaman canlı olabilecektir.

Sözlü kültür ortamında vücuda gelen sonra yazıya geçirilen halk anlatılarından birisi de menkabelerdir. Menkabenin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Sözlükte “Menkabe çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvâline ait fıkralar hikâyeler.” (Devellioğlu, 2004: 615) şeklinde ifade edilmektedir. “Arapça menkabe isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak yahut haber vermek kökünden türeyen menkabe (çoğulu menâkıb) sözlükte, ‘öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış’ manalarına gelmektedir. Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde, sûfilerin izhar ettikleri harikulade olaylar demek olan kerametleri nakleden küçük hikâyeler manasında tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır.” (Ocak, 2010: 27) Menkabelerin teşekkülünde, din büyüklerini daha iyi tanıma, onları daha iyi anlama isteği ve merak duygusu etkili olmaktadır. “XI. yüzyıldan itibaren kelime ıstılâhi manada din büyüklerinin izhar ettikleri kerametleri anlatan küçük hikâyeler şeklini almıştır. İnsanların tarikat kurumlarının, mezhep imamlarının, diğer mühim dini şahsiyetlerin hayatlarını, mücadelelerini anlama ve bilme isteği böyle bir türün ortaya çıkmasında etken olmuştur.” (Üçüncü, 2004: 8)

Menkabeler, bir velinin etrafında meydana gelen konuları da ihtiva etmektedir. “Evliya menkabeleri, edebî tür itibariyle konusu harikulade olaylara dayanan masal(conté), efsane (mythe, üstüre), destan (epope) ve menkabe (legende) gibi nevilerin sonuncusuna girerler.” (Ocak, 2010: 32)

Çalışmamızda ele aldığımız Karaca Ahmet Sultan, Alevî inancı içerisinde yer bulan önemli bir velidir. Karaca Ahmet Sultan hakkında kesin bilgilere ulaşamamaktadır. Karaca Ahmet Sultan’ı çeşitli yönleriyle anlatan sözlü ve yazılı ortamlarda birçok menkabe oluşturulmuştur. Bu çalışmada, yazılı ve sözlü kaynaklarda anlatılan Karaca Ahmet Sultan’a dair menkabeler incelenerek benzerlikleri ve farklılıkları açısından karşılaştırılacaktır. Her iki kaynaktan anlatılan menkabeler; Karaca ismi, soyu, nereli olduğu, mürşidi-şeyhi, Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli’nin karşılaşması, kerametleri, atının ve kendisinin mezarı (asıl türbesi) başlıkları altında incelenecektir.

Karaca Ahmet adına oluşturulmuş iki nüshası bulunan bir menâkıpnâme mevcuttur. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı*’nın iki nüshası da makalede kullanılacaktır. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıbnamesi*, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*, *Hacım Sultan*, *Dediği Sultan Menâkıpnâmesi*, *Saltuknâme*, *Hikâyat* adlı eserlerde Karaca Ahmet Sultan ile ilgili bölümlerde geçen menkabeler, yazılı kaynak bağlamında ele alınacaktır.

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi’nin ilk nüshası Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmalar Bölümünde 169 numarada kayıtlı, 21 varaklı bir nüshadır. Sadberk Hanım Müzesi’ndeki nüshanın (SHN) müstensihisi eserin baş tarafına *Hazâ Menâkıb-ı Karaca Ahmet Sultan* kaydını eklemiştir. (Enisî, SHN, v.1b) İkinci nüshası Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm arşivinde 2605/1 numarada *Mir’âtü’l- Vefâ li Vücûhi’s-Safâ* olarak kayıtlı, 57 varaklı bir nüshadır.(SN). “Bu ikinci nüshanın (mikrofilmin) nereden alındığı bilinmemektedir. Bir şahsın özel kütüphanesindeki nüshadan mikrofilme alınmış olup Sadberk Hanım Müzesi’ndeki nüshanın kopyası değildir.” (Tosun, 2007: 399)

Sözlü menkabeler, çoğunlukla İstanbul Üsküdar’da bulunan Karaca Ahmet Sultan dergâhındaki kaynak kişilerden derlenmiştir. Bunun dışında Adapazarı-Pamukova, Ankara –Polatlı, Aydın-Merkez, Bursa-Yenişehir, Manisa- Akhisar, Uşak-Ulubey’de bulunan diğer Karaca Ahmet Sultan türbelerinde görüşülen kaynak kişilerden de derlemeler yapılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Karaca Ahmet Sultan menkabelerinde; karaca ismi, soyu, nereli olduğu, mürşidi-şeyhi, Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli’nin karşılaşması,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

kerametleri, atının mezarı, asıl türbesi gibi hususlar her iki kaynakta ortak ve farklı yönleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Karaca İsmi

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı'na göre "Karaca" ismi Karaca Ahmet'e Mûsâ Zülî tarafından verilmiştir. Karaca Ahmet, Mûsâ-yı Zülî'nin yanına geldiği zaman Mûsâ-yı Zülî, Karaca Ahmet'e "Benim Karaca Ahmet'im" diyerek Karaca Ahmet'i bağrına basmış. Böylelikle adı Karaca Ahmet kalmış. Sonra da kendisi "Karaca Ahmet" olarak tanınmıştır. (Enîsî, SHN, v.8a)

Sözlü kaynaklarda; "Karaca" ismini nereden aldığı, bu ismin niçin ona verildiği ile ilgili çeşitli rivayetler dile getirilmektedir. "Hacı Bektaş Veli güvercin donunda gelince bu da kuş şekline girince kapatmış. Hacı Bektaş Veli'nin üzerine hışımla gitmiş. Hacı Bektaş Veli demiş ki: 'Er erin üzerine hışımla gitmez. Senin adın Karaca Ahmet olacak.' Adı Ahmet'miş, Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet adını vermiş." (K1)

"Birçok veliler gibi Karaca Ahmet'in de nerde doğduğu, öldüğü pek belli değil. Karaca isminin geyiklerle alakası var. Hatta Hacı Bektaş Veli'nin kucagında bir yanında geyik, bir yanında aslan vardır. Hacı Bektaş Veliyyullahın dergâhında bu resim var. Hacı Bektaş Veli 'Karacam' diye severmiş. Rengi kara olduğu için değil. Karahöyük de oradan geliyor. Bizim köyün ismi de 'Karaköy' Karaca Ahmet'ten geliyor." (K2) "Karaca ismini, Hacı Bektaş Veli koymuş. Hacı Bektaş Veli, 'Karacam sen filan yere git.' şeklinde söylemiş." (K3) "Hacı Bektaş Karaca Ahmet'i çok severmiş. Ona 'Karacam' diye hitap edermiş. 'Karacam dünyada ismin anılsın, yedi yerde mekânın olsun.' demiş." (K4)

Başka bir kaynak kişi, Karaca Ahmet'in geyiklerle olan ilişkisinden bu ismi aldığını söylemektedir. "Bu zat, Karaca Ahmet, Horasan'dan tabii huruç edip geliyor. Karaca Ahmet, geyik çobanlığı yapmış mübarek. Karaca sürüsü varmış. Onun için Karaca Ahmet demişler. Yani çobanlık yaptığı şeyden karaca unvanını oradan alıyor. Horasan'da bu mahlası takıyorlar." (K5) "Karaca Ahmet Sultan, geyiklerle sürekli içli dışlıymış. Onlarla yatıp kalkıyormuş; bu yüzden 'Karaca' ismini almış." (K6)

Başka bir kaynak kişimiz Karaca Ahmet Sultan'ın geyiklerle bir ilişkisi olmadığını, geyiğin özellikle Kızılbaş Alevîleri içerisinde büyük bir değer taşıdığını vurgulamaktadır: "Kızılbaş Alevîleri, geyiği kutsal sayarlar. O yüzden geyiği ne avlarlar ne de etini yerler. İşte bu, sadece Alevîlerde var. O zamanın şartlarında bu zatlar, bu mahlûkatlar ile beraber bulunur, onlarla hasbihal olur, muhabbet eder. Bize göre mahlûkat ama düşünce başka konuşma başka. 'Zahir âlemde hayvandır', derler. 'Hayvan konuşmaz' derler; ama batın âleminde baktığın zaman o farklı bir şeydir. O, inanç üzeredir. Onun tarifi yok." (K7)

Karaca Ahmet Sultan adına kurulmuş türbelerden birisi de Aydın'ın merkezindedir. Buradaki kaynak kişiler "Karaca" ismiyle ilgili farklı olarak şu bilgileri anlatmaktadır: "Karaca Ahmet dedesi çok büyük bir evliyadır. Kar dağıtan bir kişi. Karcı olduğu için adı 'Karcadır.'" (K8) "Burada yaz olduğu zaman kar helvası yapılır. Karcı Ahmet Sultan olarak bilinir. Kar dağıtan bir dede. Gelen geçenlere kar helvası dağıtırmış. Onun bitip tükenmek bilmeyen karları varmış. Kimse nereden alır, getirir bilmezmiş. Yalnız devamlı kar satarmış. Herkes, 'Şimdiye kadar bitip tükenmek bilmeyen karları, ona kim getirdi?' diye birbirine sormuş. Öldükten sonra bir evliya olduğu anlaşılmış." (K9)

Karaca Ahmet Sultan'ın "Karaca" ismini alması ile ilgili menkabe, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı*'nın dışındaki incelediğimiz diğer menâkıpnâmelerde yer almamaktadır. Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan'ın "Karaca" ismini alması; Hacı Bektaş Veli'nin ona bu ismi vermesi,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

geyiklerle olan ilişkisi, kar dağıtan bir kişi olması gibi üç nedene bağlanmaktadır. Sözlü kaynaklardaki ismini almasıyla ilgili hadiseler, incelediğimiz yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır.

Soyu

Karaca Ahmet Sultan'ın soyu *menâkıpnâmesi*'nde babası tarafından Enis bin Mâlik'e dayanmaktadır. Babası Sufi Abdullah diye meşhur olan Melik Şahâb b. Kara Arslan'dır. (Enisî, SHN, v.3b-4a; Tosun, 2007: 400) Ayrıca *menâkıpnâmede* soy zinciri şu şekilde yer almaktadır: Yusuf b. Ömer ve'l- Esved eş-şehir bi' azîz b. Ahmet, b. Yusuf İzzettin, binâm Sahrettin b. Abdülaziz, b. Sinan, b. Enis Mâlik radyallahu anha ibn-i Zeyd b. Mâris, b. Menâf b. Lüey b. Ömer b. Kilab bundan başka Âdem Peygamber aleyhisselama çıkar. Şeyh Karaca Ahmet hazretlerinin ecdadından Yusuf İzzettin anası Mevzune Hatun'dur. Gıyasettin kızıdır. Gıyasettin, Ebu Sıddık neslindedir. (Enisî, SHN, v.4a) Karaca Ahmet'in annesi Safiye Hatun'dur. Safiye Hatun'un annesi ariflerin kutbu Şeyh Mûsâ-yı Zülî hazretlerinin kızıdır. Babası Şeyh Salih'tir. (Enisî, SHN, v.4b)

Dediği Sultan Menâkıbı'nda Karaca Ahmet'in soyu, "Emir Sultan'ın yeğeni olup kardeşinin oğludur. Yine Karaca Ahmet, Dediği Sultan'ın amcasının oğludur." (Taşğın, 2013: 97) şeklinde dile getirilmektedir.

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı'nın ikinci nüshasında, *Zikr-i Menâkıb-ı Mûsâ-yı Zülî* başlığı altında, birinci nüshada olmayan bir bölüm bulunmaktadır. (Enisî, SN, v.24a) Karaca Ahmet hazretlerinin Mudurnu kazasında bulunan evlatlarından ve onların soylarından olan kişilerin *menâkıbları* yazılmıştır. (Enisî, SN, v.24a-36a-36b) Daha sonra da Karaca Ahmet Sultan'ın evlatlarından zamanımıza ulaşanların ismi yer almaktadır. Şeyh Paşa ve kardeşleri, Şeyh Muhammed Paşa ki bunlar Şeyh Hacı İhsan Paşa oğullarıdır. Yusuf Paşa oğulları ve Rum Paşa oğullarıdır. Molla Veled b. Hacı Mûsâ Paşa oğludur. Bunlar devletin ışığı Veled b. Molla Yusuf Paşa oğludur. Bunlar bu yolun, usulün ariflerin kutbu olan Karaca Ahmet Sultan'ın oğludur. Şeyh Kasım Paşa hazretleri Abdi Paşa oğullarıdır. Bunlar Rum Paşa oğullarıdır. Bunlar Hacı Mûsâ Paşa oğulları ve Yusuf Paşa oğullarıdır. Bu kişiler, ariflerin şeyhi Karaca Ahmet Sultan'ın oğludur. (Enisî, SN, v.36b-37a-37b) Yine bu *menâkıpnâme*ye göre Karaca Ahmet Sultan'ın evlatlarından biri kendi makamına layık bir veli olarak gelecektir. Bu kişi Şeyh Kasım Paşa hazretleridir. Şeyh Kasım Paşa tanıtılırken Beypazarı'ndaki Dil dağında yedi yıl vahşi hayvanlarla beraber olduğu belirtilir. (Enisî, SN, v.37b-38b)

Hacım Sultan Menâkıbnâmesi'nde Hacı Bektaş Veli ve Hacım Sultan'ın Rum erenleriyle karşılaşmasının anlatıldığı bölümde Hacı Tuğrul'un Karaca Ahmet'in oğlu olduğu belirtilmektedir. "Karaca Ahmet'in oğlu Hacı Tuğrul iki başlı bu güvercini yakalamak için izin ister." (Gülerer, 2014: 156)

Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde ise Hacı Tuğrul, "Meğer Hacı Tuğrul adında bir er vardı. Bâyezit-i Bistamî'nin, büyük halifelerindendi." (Duran, 2007: 177) şeklinde yer alır.

Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan'ın şeceresi ile ilgili şu bilgilere ulaşılmaktadır. "Karaca Ahmet, Seyyid-i Saadet evladıdır. Mûsâ-yı Kâzım evlatlarındandır." (K3) "Karaca Ahmet Sultan hazretleri Mûsâ-yı Kâzım soyundandır. On İki İmam soyundan ve Mûsâ-yı Kâzım'ın oğlu İmam Yahya'nın torunlarındandır. İmam Yahya'dan Seyyit Nurettin, Seyyit Nurettin'den Seyyit Dilalettin, Seyit Dilalettin'den Seyyit Süleyman, Seyyit Süleyman'dan da Karaca Ahmet Sultan." (K5) "Karaca Ahmet, Horasan'dan, Türkistan'dan Türkiye'ye gelmiş. Kendisi Şah Süleyman Dede'nin oğlu; annesi Sultan Anadır." (K10) Uşak Ulubey ilçesine bağlı Karaca Ahmet köyünde yaptığımız görüşmelerde bu türbede yatan kişilerin Karaca Ahmet ve annesi olduğu belirtilmektedir. "Annesi Sultan, oğlu Karaca Ahmet diye geçiyor, bu yatıra da Karaca Ahmet Sultan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

diyorlar. Köyün ismi de Karaca Ahmet olarak geçiyor.” (K11) “Kökleri Horasan’dan geliyor. Anası Sultan, oğlu Ahmet’tir.” (K12)

Karaca Ahmet’in kardeşleri ile ilgili şu bilgiler verilmektedir: “Şah Süleyman Dede’nin üç çocuğu varmış. En büyüğü Karaca Ahmet, ortancası Muhtar Ahmet, küçüğü Kadıncık Ana. Bunlar Hacı Bektaş Veli Dergâhına gelmiş.” (K10) “Kadıncık Ana, Karaca Ahmet Sultan hazretlerinin kız kardeşi. Hacı Bektaş Veli’ye hizmet ederken sır olmuş. Hacı Bektaş Veli gelirken güvercin şeklinde geliyor. İlk olarak Kadıncık Ana buraya er gelecek, diyor. Hacı Bektaş Veli güvercin donunda Hacı Bektaş’a yerleşiyor. Kadıncık Ana ile Karaca Ahmet, ona hizmet ediyor. Kadıncık Ana orada sır oluyor. Karaca Ahmet de buraya geliyor.” (K13)

Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet’in oğulları şu isimlerden oluşmaktadır: “Karaca Ahmet Sultan’ın Hıdır Abdal, Gani Abdal, Kamber Abdal ve Eşref Abdal olmak üzere dört oğlu var.” (K5)

Karaca Ahmet Sultan’ın soyu ile ilgili bilgi veren yazılı menkabelerde birtakım farklılıklar gözlenmektedir. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*’nde Karaca Ahmet’in soyunun tanıtıldığı bölümde geçen isimler diğer menâkıpnâmelerde yer almamaktadır. *Hacım Sultan Menâkıbnâmesi*’nde Hacı Tuğrul’un Karaca Ahmet’in oğlu olduğu belirtilmektedir. *Hacı Bektaş Velâyetnâmesi*’nde ise Hacı Tuğrul, Bâyezit Bestamî’nin halifelerindendir. *Dediği Sultan Menâkıbnâmesi*’nde geçen Emir Sultan ve Dediği Sultan adları, diğer menâkıpnâmelerde yer almamaktadır. Görüşme yaptığımız kaynak kişilerin anlattığı menkabelerde; Karaca Ahmet Sultan’ın soyunun nereden geldiği, annesinin, kız kardeşinin, oğullarının kim olduğu ile ilgili anlatılanlar benzerlik göstermektedir. Sözlü ve yazılı kaynaklarda anlatılanlar, farklılıklar göstermektedir.

Nereli Olduğu

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi’nde nereli olduğu, doğum ve ölüm tarihi ile ilgili şunlar anlatılmaktadır. Rivayete göre Karaca Ahmet Sultan, Hamza-i Asgar-i Mardinî, Mardin şehrinde padişah olarak hüküm sürerken 14 Zilhicce 545 (3 Nisan 1151) tarihinde cuma gecesinde Mardin’de dünyaya gelmiş ve 96 yıl ömür sürmüştür. (Enisî, SHN, v.4b-5a) “Bu durumda o, (545+96) hicrî 641, milâdî 1244 senesinde vefat etmiş olmaktadır.” (Tosun, 2007: 400) Sözlü kaynakların anlattıklarının genelinde Karaca Ahmet Sultan’ın Horasan’dan geldiği söylenmektedir. “Kökleri Horasan’dan geliyor. Anası Sultan, oğlu Ahmet’tir. Türbe bu nedenle kuruluyor.” (K13)

Karaca Ahmet Sultan’ın nereli olduğu, kaç yılında doğduğu ve öldüğü konusunda diğer sözlü ve yazılı menâkıbnâmelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Mürşidi-Şeyhi

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi’ne göre Karaca Ahmet Sultan daha küçükken takvaya ilgiliydi. Karaca Ahmet’in Hakk’a yönelme isteği olduğundan Karaca Ahmet mürşit aramaya başlamış. Önce, zamanın velilerinin kutbu olan Ebi Cafer Şeyh Muhammed Basri’ye mürit olmuştur. (Enisî, SHN, v.5b) “Bu zâtın silsilesi tasavvuf tarihinde pek meşhur olmayan ve çoğu Basra ve Kûfe gibi Irak şehirlerinden olan kişiler yoluyla Hz. Ali’ye ulaşır.” (Tosun, 2007: 400) Ebû Ca’fer Muhammed Basrî, Ebû Abdullah Ca’fer Kûfî, Ebû Yûsuf Muhyiddin Medenî, Ebû Osman Nasruddin Kûfî, Ebû Nasrullah Muhammed Ravuyî, Ebû Muhammed Hamîd Nessâc Bağdâdî, Ebu’l- Azîz Ca’fer Basrî, Ebu’l-Kâsım Ali Gazâlî, Esed Aynî, Ebû Osman Ca’fer Kûfî, Ebû Sa’îd Hasan Basrî, Ali b. Ebî Tâlib. Daha sonra Karaca Ahmet hazretleri taç ve hırkayı Şeyh Mûsâ-yı Zûlî’nin elinden giymiştir. (Enisî, SHN, v.6a-6b)

Bu menâkıpnâmede anlatılanlara göre Karaca Ahmet hazretleri, Şeyh Muhammed Basri hazretlerinden icazet alıp seccade-nişin olmuştur. Karaca Ahmet Sultan’a gaipten aniden yükselen bir ses, eğer yüksek bir mertebeye ulaşmak isterse Mûsâ-yı Zûlî’ye gitmesi, gerektiğini söylemiş. Bunun

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

üzerine Karaca Ahmet, Mûsâ-yı Zûlî'nin yanına gitmiştir. (Enisî, SHN, v.7a-7b) Bir müddet sonra Mûsâ-yı Zûlî, Karaca Ahmet'i, halifelerinin başı ilan etmiştir. Kendinden sonra da postuna Karaca Ahmet'in geçmesini istemiştir. (Enisî, S H N, v.8b)

Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu erenleri ile karşılaşmasının anlatıldığı kısımda Karaca Ahmet'in Seyyit Nurettin'in müritlerinden olduğu vurgulanmaktadır. (Duran, 2007: 174)

Saltuknâme'de Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşmasında Karaca Ahmet, Hacı Bektaş Veli'nin gösterdiği kerametlere hayran kalıp onun elini öptüğü rivayet edilir: “(Karaca) Ahmet mertebesini öğrenince aslandan aşağı inip Bektaş'ın elini öptü. Hacı Bektaş da onun gözünü öptü. Gelip Karaca Ahmet'i misafir ettiler. Birkaç gün sonra Ahmet izin alıp gitti. Fakih Ahmet'in huzuruna erişti. Fakih Ahmet, Karaca Ahmet'i hoş karşıladı. Ahmet Fakih'e biat etti. Gidip bir makam buldu, yerleşti. Orada dururken Ahmet Yar da geldi. Karaca'ya hizmet etti. O da meşhur bir veli oldu.” (Demir ve Erdem, 2013: 295)

Sözlü kaynaklarda anlatılan bir menkabeye göre Karaca Ahmet Sultan, bir beyin kızını iyileştirir. Bunu gören Bey sorar: “ ‘Sen in misin, cin misin nesin sen? Ben bunu doktorlara, hekimlere götürdüm; derdinin dermanını bulamadım. Senin bir elma, benim kızımın gözünü iyi etti.’ ‘Ben ne inim, ne cinim, Karaca Ahmet Sultan derler bana. Ben, yola Höyük'ten hocamın Hoca Ahmet Yesevî'nin emri ile çıktım.’ ” (K2)

Bu anlatının bir benzeri Karaca Ahmet Sultan türbesinin bulunduğu Bursa Yenişehir'e bağlı Karaca Ahmet köyündeki yaptığımız görüşmelerde de karşımıza çıkmıştır. “Karaca Ahmet Sultan hakkında bildiğimiz şu: Bir rivayete göre Yenişehir'in alınmasında Geyikli Baba ile beraber olan alperen. Ahmet Yesevî'nin öğrencilerindendir. Orhan Gazi döneminde İznik bölgesinde devlet adamlığı geliştirilmesinde önemli bir kaynak, eğitici, öğretici. Birinci Orhan'ı beş yaşındayken Karaca Ahmet hafız etmiş. Karaca Ahmet Veli tarafından eğitim verilmiş...”(K14)

İstanbul'daki kaynak kişilerimiz, Karaca Ahmet'in Hacı Bektaş Veli'nin öğrencisi olduğunu vurgulamaktadır. “Karaca Ahmet Hacı Bektaş'tan el alıyor, gelip buraya konuyor.” (K4) “Karaca Ahmet Sultan, Hacı Bektaş Veli'nin mürididir...” (K15)

Yazılı kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan'ın şeyhi, bahsedilen bu üç menâkıpnâmede değişmektedir. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde Karaca Ahmet'in şeyhi Mûsâ-yı Zûlî, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*'nde Seyyit Nurettin, *Saltuknâme*'de ise Ahmet Fakih'tir. Sözlü kaynaklarda ise Alevî - Bektaşî topluluklarında çok önemli bir yere sahip olan Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet Sultan'ın mürşidi olarak ön plana çıkmaktadır.

Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin Karşılığı

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı'nda Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşması şöyle anlatılmaktadır: Şeyh Mûsâ-yı Zûlî Mardin'de otururken, Karaca Ahmet'e dönüp “Rum'da (Anadolu'da) evliyadan kim var?” diye sorar. Karaca Ahmet, bir müddet murakabeye daldıktan sonra; “Bilinmedik kimse yok; ama Kırşehir'de bir tepenin üzerinde bir güvercin oturur. Onun kim olduğunu bilemedim.” der. Mûsâ-yı Zûlî, ondan kim haber getirecek, diye sorar. Hacı Tuğrul Baba bu işi yapmak üzere gitmek istediğini söyler. Doğan şekline giren Hacı Tuğrul, Hacı Bektaş Veli'nin üzerine gider. Güvercin şeklindeki Hacı Bektaş Veli, tavşancıl şekline girerek doğana karşı gelir ve kanadına vurur: “Er ere yırtıcı şekilde mi gelir Tuğrul'um?” der. Hacı Tuğrul Baba, kırık kanadı ile Mûsâ-yı Zûlî'nin meclisine gelir. Oradaki erenler, Hacı Bektaş Veli'nin kuvvetini takdir edip Hacı Tuğrul'un bu haline acırlar. (Enisî, SHN, v.12a-12b-13a)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde ise Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya geldiğini ilk anlayan kişi Fatma Bacı'dır. Ariflerin kutbu Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Anadolu'ya yaklaşınca mana âleminden Anadolu erenlerine, selam verip "Allah'ın selamı üzerinize olsun. Anadolu'da olan eren ve kardeşler." dedi. O zamanlar orada elli yedi bin eren vardı. Karaca Ahmet de onların gözcüleri idi. Hz. Hünkârın selam verdiği, Sivrihisar civarından Seyyit Nurettin'in kızı, henüz bekâr olan Fatma Bacı'ya malum oldu. O, meclisteki erenlerin yemeklerini pişirirdi. O mecliste, hazır bulunan erenler, Fatma Bacı'nın selam alıp, tekrar oturduğunu görünce 'Kimin selamını aldın?' diye sordular. 'Anadolu'ya bir er geldi, siz erenlere selam verdi. Onun selamını aldık.' dedi..." Erenler, Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya girip girmediğini öğrenmek için Karaca Ahmet'e "Sen gözcüsüsün, bir bak bakalım. O er, Anadolu'ya girdi mi, nerededir?" dediler. Karaca Ahmet, bir müddet manevî âleme daldıktan sonra başını kaldırdı. 'Her tarafa göz attım. Her yaratılmış, kendi çiftiyle. Fakat Suluca Karayük'ün üzerinde gökçe güvercin oturmakta, geldiyse odur. Zira ona baktığımda üzerime korku düştü. Ondan başkası değildir.' dedi..." (Duran, 2007: 174- 177)

Rum erenleri, onun gelmesini engellemek isterler. Hacı Tuğrul, doğan şekline girip Hacı Bektaş Veli'nin yanına gider; ancak havadayken Hacı Bektaş Veli, insan şekline girer ve onu kuvvetli bir biçimde sıkar. Öyle bir sıkar ki Hacı Tuğrul'un aklı başından gider. Akli başına gelince de Hacı Bektaş Veli'den bağışlanmayı diler. Hacı Bektaş Veli, ondan Anadolu erenlerine selam söylemesini ve onların yanına gelmelerini istediğini belirtir. Anadolu erenleri oraya gitmek istemezler. Bunun üzerine Hacı Bektaş Veli, erenleri mucizevî bir şekilde uyarır. (Duran, 2007: 178-181) "...Oturduğu yerden herkesin mumlarına (çeraklarına) bir kere üfleyip söndürdü. Üç gün üç gece çeraklarını yakamadılar. Bu işareten başka Hünkâr varlığı, mübarek parmağıyla işaret etti. Hepsinin seccadeleri altlarından kayboldu..." (Duran, 2007: 181) Rum erenleri Hacı Bektaş Veli'den özür diler ve onun üstünlüğünü kabul ederler. Bu karşılaşmadan sonra Rum erenleri buradan ayrılmak isterler. "...Hz. Hünkâr o erenlerin her birine nasip verdikten sonra Karaca Ahmet'e 'Sultan Hoca Ahmet Yesevî bizim hizmetimize bir dev verdi. O zamandan beri bizim hizmetimizi görmekte. Biz de onu sana hediye edelim de hayatın boyunca hizmetinde olsun, sen dünyadan gittikten sonra yine mezarını beklesin.' dedi. Karaca Ahmet'in kapı eşiğindeki işaretler bugüne kadar devam eder. Sonra Anadolu erenleri izin alıp her biri tekrar el öpüp kendi makamlarına gittiler." (Duran, 2007: 185)

Saltuknâme'de ise "Anadolu Evliyalarının Öncüleri" adlı başlıkta Hacı Bektaş Veli ile Karaca Ahmet Sultan'ın karşılaşması şu şekilde yer almaktadır: "Ahmet Fakih ile Bektaş sohbet ederlerdi. Acem'de bir kişi daha vardı. Bazıları Rum'dan idi derler. O erin adına Karaca Ahmet derlerdi. Gürbüz er idi. İşittik ki Bektaş, Rum'a geldi: Görelim nasıl bir erdir, dedi. Bir aslana bindi, bir yılanı da eline kamçı yaptı. Yola çıkıp dervişleri ile gitti. Bektaş işitti ki (Karaca) Ahmet gelir, tekkesinin duvarını yardı. Hemen o duvara bindi. Duvar yerinden kalkıp yürümeye başladı. Ahmet'i karşılamaya gitti. Ahmet, onu görünce şaşırıldı. Parmağını ağzına alıp ısırıldı. Bu Karaca Ahmet, velâyetle bütün Çin'e hükmederdi. Hazret-i Süleyman'ın seccadesinde idi. Bütün cinler, onu severlerdi. Bektaş, Hazret-i İbrahim Halil seccadesinde oturdu. Onun huyu ve ahlakı ile anılır. (Karaca) Ahmet mertebesini öğrenince aslandan aşağı inip Bektaş'ın elini öptü. Hacı Bektaş da onun gözünü öptü." (Demir ve Erdem, 2013: 294-295)

Hacım Sultan Menâkıbnâmesi'nde de "Veliler toplantı halinde olan Anadolu erenlerine mana âleminden selam verirler. Selamı sadece Fatma Bacı duyar. Fatma Bacı'nın selamı alması üzerine erenlerin gözcüsü Karaca Ahmet, kimin selamını aldığını sorar. Durumu öğrenince erenler, gelenleri hoş karşılamazlar. Kanat kanada verip arşa kadar yolu bağlarlar. Hacı Bektaş Veli ile Hacım Sultan gövdesi bir, başları ayrı güvercin şekline girerek arşa kadar uçup yolu geçerler. Karaca Ahmet'in oğlu Hacı Tuğrul, doğan şekline girerek güvercini avlamaya gider. Hacım Sultan, Hacı Tuğrul'a onlara nasip veren kişinin delillerini gösterir ve erenleri çağırmasını söyler. Anadolu erenleri bu çağrıya cevap vermezler. Hacı Bektaş Veli ve Hacım Sultan ile birlikte keramet

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

göstererek erenleri yanlarına gelmeyi mecbur bırakırlar...” (Gülerer, 2014: 174-175) “...Bu durum üzerine Karaca Ahmet bu işaretlerden sonra gitmek gerektiğini ve er kişiyse verdiklerini geri olmaz diyerek Karayük’e giderler. Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet’e ruhlar âleminde elli yedi bin koyun oldukları bu koyunları kendisinin götüğünü anlatır. Karaca Ahmet’in sürüye uymayan kara bir kuzu olduğunu bu yüzden kuzunun ensesine sopa ile vurduğunu ensesinde sopa izinin hâlâ durduğunu söyler. Diğer erenler, Karaca Ahmet’in ensesine bakıp izi görürler... Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet’e ‘Er ere verdiğini geri almaz demiştin. Hoca Ahmet Yesevî bize Rum’a gelmeden bir dev vermişti. Onu sana bağışladık.’ der. Hacı Bektaş Veli elli yedi bin erenin hepsini kendisine halife yapip makamlarına gönderir.” (Gülerer, 2014: 320)

Hacım Sultan Menâkıbınâmesi’nin başka bir nüshasında Hacı Bektaş Veli’nin Karaca Ahmet Sultan’a hediye ettiği küçük bir cindir. “ ‘Ulu Sultan Hoca Ahmet Yesevî bizi Diyar-ı Rum’a gönderdiğinde, küçük bir cini bize hizmetçi olarak verdi. O cini, sen öldükten sonra mezarında beklesin diye hediye ettik. Diyar-ı Rum’un sağlıklı kısmıyla muhatap olma, o benim vazifem. Sen cinin musallat kısmıyla ilgilen.’ Orada Karaca Ahmet yerinden kalkarak onun elini ayağını öper ve af diler.” (Özmen, 2009: 178-179)

Dediği Sultan Menâkıbı’nda Hacı Bektaş Veli ile Karaca Ahmet Sultan’ın karşılaşması, eserin birkaç bölümünde yer almaktadır. “Hacı Bektaş, Hicaz dönüşü Rum’a yönelince Rum erenlerinin malumu oldu. Rum’a yönelmesinin ardından Rum erenlerinin çırası söndü ve sadece Dediği Sultan’ın çırası yanık kaldı. Rum erenleri, Rum’a gelenin kim olduğunu araştırmaya başladıklarında Karaca Ahmet, Rum’u taradı ve Hacı Bektaş’ın nerede olduğunu da tespit edip Rum erenlerine söyledi. Güvercin şeklinde selam kapısında birisinin durduğunu ve Rum erenlerine haber getirdiğini de sözlerine ekledi. Karaca Ahmet’in verdiği haber üzerine güçlü bir er olan Hacı Tuğrul, karakuş şekline girip Hacı Bektaş’a doğru uçmaya başladı, gidip onu pençesiyle yakalayıp getirmek üzereyken Hacı Bektaş hemen silkinip tavşancıl oldu ve adeta buğday tanesi gibi onu ufalttı.” (Taşgın, 2013: 84-85) Hacı Tuğrul’dan sonra Karaca Ahmet de bir kara şahin olup Hacı Bektaş Veli’nin üzerine saldırır. “Karaca Ahmet, Hacı Tuğrul’u göndermesine rağmen kendisi de güvercinin bulunduğu yere gider. Güvercin bir kayabaşına gelmiş ve tek başına duruyorken Karaca Ahmet saldırır ve onu yakalamak ister.” (Taşgın, 2013: 99-100)

Dediği Sultan Menâkıbı’nın bir başka bölümünde; “Hacı Bektaş, taşa binip Karaca Ahmet’e doğru yürüdü. Karaca Ahmet’e yaklaştığında tekrar âdem suretine döndü. Birbirlerine yaptıkları meydan okumadan sonra kavga etmeye başladılar. Hacı Bektaş, alev yumağı olup Karaca Ahmet’e doğru hamle yapar. Karaca Ahmet de kendisine doğru gelen alev dalgalarına karşı bir deniz olup serinletmeye çalışır. Adeta onların kavgaları ateş ile suyun muharebesine dönüşür ve yedi gün yedi gece sürer. Gayb erenlerinin nihai çözüm olarak gördükleri ve uygulamaya koydukları çare bu mücadeleyi bitirmede etkili olacak iki kişi üzerinde yoğunlaştılar. Bunlardan birisi Emir Sultan diğeri de Dediği Sultan oldu.” (Taşgın, 2013:102, 105) şeklinde ifade edilmektedir.

Dediği Sultan Menâkıbı’nda Karaca Ahmet Sultan ve Hacı Bektaş Veli’nin arasındaki mücadele, şöyle sonuçlanmaktadır: “Hacı Bektaş ve Karaca Ahmet arasındaki mücadelenin kaygıyla karşılanması, olumsuz sonuçların görülmesi ve bir türlü neticelenmeyen mücadele Rum erenleri arasında yeni bir barışın oluşturulması için yeni çıkış yolları aramalarına neden oldu. Bunun üzerine de Dediği Sultan’ı Karaca Ahmet ve Hacı Bektaş’ı ikna etmek için gönderdiler. Dediği Sultan, sanavber ağacını havaya attı ve her ikisi arasındaki mücadele son buldu... Bu mücadeleyi bitiren Karaca Ahmet olur ve Hacı Bektaş’a gelerek el uzatır.” (Taşgın, 2013: 91, 101)

Hikâyat adlı yazmada *Hikâye-i Hacı Bektaş Veli* başlıklı bölümde, Karaca Ahmet Sultan, Sivrihisar yakınlarında bulunur. Bir gün Karaca Ahmet Sultan sorar: “Acaba İran şehrinde görünen bir er var mıdır? Biri beni haberdar etse.” der. Güvercin şekline girer ve bu şekilde İran diyarına

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

ulaşır. Hacı Bektaş, bunu hissederek şahin donuna girip Karaca Ahmet'e hücum eder. Karaca Ahmet, onu görünce kaçar. Sultan Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet'in ardına düşer. Kırım şehrine kadar takip etse de şahin, güvercini yakalayamaz. Orada oturup insan şekline girip etrafına çok fazla mürit toplar. Oradaki halk ona bağlanır. Karaca Ahmet bunu işitip bir yılanı kamçı yapıp aslana biner. Müritlerini de önüne katarak Hacı Bektaş'ın ziyaretine gider. Hacı Bektaş eski, yıkık bir duvarın arkasında oturur. Dervişleri, Karaca Ahmet'in kendilerini ziyarete geldiğini söyler. Hacı Bektaş, Karaca Ahmet'in neye bindiğini sorar. Bir aslana binip bir yılanı kamçı yaptığını söyleyince Hacı Bektaş: "O, canlıya bindiyse, biz de cansıza binelim." der. Seccadesini eski duvarın üzerine koyup duvara biner. Hacı Bektaş duvara işaret ederek duvarı yürütür, duvardan inmek isteyince duvar birden eğilir. Hâlâ o duvar bir yanına eğilmiş şekilde durur. Karaca Ahmet ve orada bulunanlar bunu görüp bu duruma hayran kalırlar. (Hikâyat, 158b-159a)

Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşması, genellikle benzer şekilde dile getirilmektedir. "Hacı Bektaş Veli, Anadolu'ya bin iki yüz dokuzlarda gelmişse Karaca Ahmet de ondan daha önce gelmiş. Ama beş yıl önce mi on yıl önce mi o net belli değil. Niçin bunu söylüyorsunuz? Her duamızda; seksen bin Rum ereni, doksan bin Horasan piri diyoruz. Horasan pirlere önce de Rum erenleri varmış. Karaca Ahmet Sultanlar, Tapduk Emreler, bir sürü; o günün yaşananları. Karaca Ahmet Sultan, Hacı Bektaş Veli geldiği zaman onu Rum diyarının gözcüsü olarak batını ilmiyle, ruhanî haliyle güvercin donunda görüyor. 'Bir güvercin geldi. Başka hiçbir şey görmedim. Olsa olsa er, bu kişidir.' diyor. Demek ki Karaca Ahmet, Hacı Bektaş'tan önce gelmiş; ama kaç yıl önce geldiğini, tarihini tam net bilmiyorum." (K3)

"Karaca Ahmet Sultan bin iki yüzlü yıllarda Rumeli'dedir. Bizim düşüncemizde doksan bin Rum Erenleri, yüz bin gayb erenleri, seksen bin Horasan pirlere diye kişiler vardır. Bunların her birinin müritleri vardır. Bir araya toplanırlar. Bir gün bakarlar ki, Kadıncık Ana, bir selam alır. Aleyküm selam erenler, diye. Hatta derler, ne oldu sana? Üstümüzden bir er geçti, selam verdi... Karaca Ahmet Sultan bakar ki tek bir kişi Karahöyük'te oturmaktadır. Esasen buna güvercin donunda derler; ama esasında mazlum bir kişinin oturduğunu görür. 'Karahöyük'te tek bir kişi var, muhakkak ki odur', der. Daha nasıl olacak şimdi? 'O gelirse bizi perişan eder. Bizim varlıklarımıza, düşünce varlıklarımıza ortak olur. Bunun hakkından kim gelir?' der. Hacı Tuğrul der ki: 'Ben giderim.' Hacı Tuğrul gider, hücum eder. O da gırtlığına yapışır. Hacı Tuğrul'un gözleri dışarı çıkar. Hacı Tuğrul: 'Er, ere böyle davranır mı?' der. O der ki: 'Er erin üstüne böyle gelir mi?' 'Ben en yumuşak halim ile geldim buraya.' der..." (K16) Diğer bir kaynak kişinin anlattıklarında, güvercin donunda olan Karaca Ahmet'tir. "Hacı Bektaş Veli ile karşılaşılır. Kerametlerini gösterecekler ya. Hacı Bektaş Veli hazretleri buna set yapar. Bu, güvercin olup setten geçiyor. 'Hey Karaca Ahmet, sen çok tesirli bir kişiymişsin. Set yaptık, setten geçtin.' der. Hacı Bektaş Veliyyullah hazretleri kuzgun olup güvercin saldırıyor. Saldırınca 'Ben Karaca Ahmet Sultanım.' diyor. Hacı Bektaş Veliyyullah 'Sen benden üstünsün, setimden geçtin.' der..." (K2)

Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşması; *Hacı Bektaş Velâyetnamesi*, *Hacım Sultan Menâkıpnâmesi*, *Hikâyat* adlı eserlerde küçük farklılıklar gösterse de birbirine benzer şekilde ifade edilmektedir. *Dediği Sultan Menâkıpnâmesi*'nde, diğer menâkıpnâmelerden farklı olarak Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin arasında uzun süre devam eden bir mücadeleden bahsedilmektedir. Sözlü kaynaklarda, Hacı Bektaş Veli ve Karaca Ahmet Sultan'ın karşılaşması; Hacı Bektaş Veli'nin Rum'a gelmesi ve Rum erenlerine selam vermesi, erenlerin Hacı Bektaş'ın Rum'a girmesini engellemek istemeleri ve bunun sonucundaki olaylar anlatılmaktadır.

Kerametleri

Karaca Ahmet Sultan'ın gösterdiği kerametler, ele alınırken Ahmet Yaşar Ocak'ın keramet motifleri üzerine yapmış olduğu tasnif esas alınmıştır. (Ocak, 2010: 88-92)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

A. Velinin Kendi Vücudunda Cereyan Eden Keramet Motifleri:

Çeşitli Hayvanların Kalıbına Girme

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı'nda Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaştığı bölümde Hacı Tuğrul'un ve Hacı Bektaş Veli'nin şekil değiştirdiklerini görmekteyiz. Şeyh Mûsâ-yı Zülî, Mardin'de otururken, Karaca Ahmet'e dönüp "Rum'da (Anadolu'da) evliyadan kim var?" diye sordu. Karaca Ahmet, bir müddet murakabeye daldıktan sonra; "Bilinmedik kimse yok; ama Kırşehir'de bir tepenin üzerinde bir güvercin oturur. Onun kim olduğunu bilemedim." dedi. Mûsâ-yı Zülî, ondan kim haber getirecek, diye sorunca, Hacı Tuğrul Baba gitmek istediğini söyleyerek doğan şeklinde güvercini yakalamak istedi. Güvercin şeklindeki Hacı Bektaş Veli, tavşancıl şekline girerek doğana karşı geldi, yetişti ve kanadına vurdu: "Er ere yırtıcı şekilde mi gelir Tuğrul'um?" dedi. Hacı Tuğrul Baba, kırık kanadı ile Mûsâ-yı Zülî'nin meclisine geldi. Oradaki erenler, Hacı Bektaş Veli'nin kuvvetini takdir edip Hacı Tuğrul'un bu haline acıdılar. (Enisî, SHN, v.12a-12b-13a)

Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde, Hacı Bektaş Veli güvercin donundayken tavşancıl değil de insan şekline girerek Hacı Tuğrul'u yakalar. (Duran, 2007: 178)

Hacım Sultan Menâkıpnâmesi'nde Hacı Bektaş Veli ile Hacım Sultan, Rum erenlerinin engellemeleri karşısında gövdesi bir, başları ayrı güvercin şekline girerek arşa kadar uçup yolu geçerler. "Karaca Ahmet'in oğlu Hacı Tuğrul, doğan şekline girerek güvercini avlamaya gider. Hacım Sultan, insan şekline dönerek doğanı boğazından yakalar." (Gülerer, 2014: 174-175) Aynı menâkıpnâmede, Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet'e, "Ruhlar âleminde elli yedi bin koyun olduklarını, bu koyunları kendisinin güttüğünü anlatır. Karaca Ahmet'in sürüye uymayan kara bir kuzu olduğunu bu yüzden kuzunun ensesine sopa ile vurduğunu ensesinde sopa izinin hâlâ durduğunu söyler. Diğer erenler, Karaca Ahmet'in ensesine bakıp izi görürler..." (Gülerer, 2014: 320)

Dediği Sultan Menâkıbı'nda Hacı Bektaş Veli ve Karaca Ahmet Sultan'ın karşılaşmasında Hacı Tuğrul karakuş şekline girip Hacı Bektaş'a doğru uçmaya başlar. Hacı Bektaş, hemen silkinip tavşancıl olur ve Hacı Tuğrul'u yakalar. (Taşgın, 2013: 84-85)

Eserin başka bir bölümünde "Karaca Ahmet, selam kapısında tek başına oturan bir güvercin görünce hemen Hacı Tuğrul'a hazır olmasını ve çok hızlı bir şekilde gidip güvercini yakalamasını söyler. Hacı Tuğrul, kendisine verilen göreve uygun hareket eder ve güvercini yakalamak üzere hızlı bir şekilde güvercinin bulunduğu yere uçar gider. Karaca Ahmet de bir kara şahin olup Hacı Bektaş Veli'nin üzerine saldırır. Karaca Ahmet, Hacı Tuğrul'u göndermesine rağmen kendisi de güvercinin bulunduğu yere gider. Güvercin bir kayabaşına gelmiş ve tek başına duruyorken Karaca Ahmet saldırır ve onu yakalamak ister." (Taşgın, 2013: 99-100) şeklinde dile getirilmektedir.

Hikâyat adlı yazmada *Hikâye-i Hacı Bektaş Veli* başlıklı bölümde, Karaca Ahmet Sultan, Sivrihisar yakınlarında bulunur. Bir gün Karaca Ahmet Sultan sorar: "Acaba İran şehrinde görünen bir er var mıdır? Biri beni haberdar etse." der. Güvercin şekline girer ve bu şekilde İran diyarına ulaşır. Hacı Bektaş bunu anlayarak şahin donuna girerek Karaca Ahmet'e hücum eder. Karaca Ahmet onu görünce kaçar. Sultan Hacı Bektaş Veli Karaca Ahmet'in ardına düşer. Kırım şehrine yakın yerde bile şahin, güvercini yakalayamaz. Orada oturup, insan şekline girip etrafına çok fazla mürit toplar. Oradaki halk, Hacı Bektaş Veli'nin velayetini görüp ona bağlanırlar. (Hikâyat, v.158b)

Sözlü kaynaklarda, Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşmasının anlatıldığı kısımlarda, benzerlikler bulunmaktadır. "Karaca Ahmet Sultan, Hacı Bektaş Veli geldiği zaman, onu Rum diyarının gözcüsü olarak batını ilmiyle, ruhanî haliyle güvercin donunda görüyor. 'Bir güvercin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

geldi. Başka hiçbir şey görmedim. Olsa olsa er, bu kişidir.’ diyor. Demek ki Karaca Ahmet, Hacı Bektaş’tan önce gelmiş. Kaç yıl önce geldiğini, tarihini tam net bilmiyorum.” (K3)

“...Karaca Ahmet Sultan bakar ki tek bir kişi Karahöyük’te oturmaktadır. Esasen buna güvercin donunda derler; ama esasında mazlum bir kişinin oturduğunu görür. Karahöyük’te tek bir kişi var, muhakkak ki odur, der. Daha nasıl olacak şimdi? ...”(K16)

Sözlü kaynakların birinde bu karşılaşmada güvercin donunda olan Karaca Ahmet’tir. Onu yakalamaya çalışan da Hacı Bektaş Veli’dir. “Hacı Bektaş Veli ile karşılaşıyorlar. Kerametlerini gösterecekler ya. Hacı Bektaş Veli hazretleri buna set yapıyor. Bu, güvercin olup setten geçiyor. ‘Hey Karaca Ahmet, sen çok tesirli bir kişiymişsin. Set yaptık, setten geçtin.’ diyor. Hacı Bektaş Veliullah hazretleri kuzgun olup güvercine saldırıyor. Saldırınca ‘Ben Karaca Ahmet Sultanım.’ diyor. Hacı Bektaş Veliullah ‘Sen benden üstünsün, setimden geçtin.’ diyor...” (K2)

Karaca Ahmet Sultan menâkıpnâmelerinde bir hayvanın kalıbına girme motifi; genellikle güvercin, doğan, şahin gibi bir kuş şekline dönüşme neticesinde görülmektedir. *Dediği Sultan Menâkıpnâmesi*’nde kuş dışında koyun ve kuzu şekline girme motifi de bulunmaktadır. “Alevi Bektaşî inançları etrafında sözlü ve yazıya aktarılan kaynakta birden fazla hayvana bürünme ve kimliğini gizleme motifine yer verilir.” (Taşgın ve Solmaz 2012: 108) Sözlü kaynaklarda, genellikle Hacı Bektaş Veli’nin güvercin donuna girdiği görülmektedir. Ayrıca menkabelerden sadece birinde, Karaca Ahmet’in güvercin, Hacı Bektaş Veli’nin kuzgun şekline girdiği anlatılmaktadır. Bir kaynak kişide Hacı Bektaş Veli ilk geldiğinde, yukarıdaki örneklerden farklı olarak mazlum bir insan suretindedir. Bu haliyle güvercin arasında ilgi kurulmuştur.

Aynı Anda Birkaç Yerde Görünme

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı’nda Karaca Ahmet Sultan, Rum diyarında her nereye gitse halk ona biat ederdi. Bir gün bir köye geldi. Halk, onunla tanışmak için onun yanına gitti. Her biri onu evine davet etti. O, davet edenlerin hiçbirine duyurmadan, davet eden herkese geleceğini söyledi. Akşam her biri, Karaca Ahmet’i evinde buldu. Sabah olunca herkes, “Bu gece şeyh benim evimdeydi.” dedi. Meğer Karaca Ahmet, tayy-i mekân ve tayy-i zaman ile her birinin evine gidip isteğini yerine getirdi. (Enisî, SHN, v.15b-v.16a)

Karaca Ahmet Sultan’ın göstermiş olduğu bu kerameti, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*’nin dışında incelediğimiz diğer menâkıpnâmelerde ve sözlü kaynaklarda bulunmamaktadır.

B. Tabiat Varlıkları ve Eşya Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri:

Cansız Varlıkları Kendiliklerinden Hareket Ettirme

Taş ve Kayaları Yürütme:

Dediği Sultan Menâkıbı’nın bir bölümünde taşı yürütme kerametini gösteren, Hacı Bektaş Veli’dir. “Karaca Ahmet, Hacı Bektaş’a hamle yapmak üzere bulunduğu yere doğru yönelince yer, gök ne kadar nesne varsa heybetinden titredi ve yerinden oynadı. Hacı Bektaş’ın üzerine konduğu ve durduğu kaya da titreyip hareket edince Hacı Bektaş; taşa sakin olmasını, onun endişeleneceği bir durum olmadığını ve Karaca Ahmet’in kendisi için geldiğini söyler. Aynı zamanda Karaca Ahmet’in heybetli olduğunu; fakat bunun bir fayda veremeyeceğini hatta kendisinin bileceği bir durum olduğunu da sözlerine ekler.”(Taşgın, 2013: 100) “Hacı Bektaş, taşa binip Karaca Ahmet’e doğru yürüdü. Karaca Ahmet’e yaklaştığında tekrar âdem suretine döndü... Birbirlerine yaptıkları meydan okumadan sonra kavga etmeye başladılar.” (Taşgın, 2013:102)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Saltuknâme'de ise “Anadolu Evliyalarının Öncüleri” adlı başlıkta duvarı yürütme motifi görülür. “Ahmet Fakih ile Bektaş sohbet ederlerdi. Acem’de bir kişi daha vardı. Bazıları Rum’dan idi derler. O erin adına Karaca Ahmet derlerdi. Gürbüz er idi. İşittik ki Bektaş Rum’a geldi: Görelim nasıl bir erdir, dedi. Bir aslana bindi, bir yılanı da eline kamçı yaptı. Yola çıkıp dervişleri ile gitti. Bektaş işitti ki (Karaca) Ahmet gelir, tekkesinin duvarını yardı. Hemen o duvara bindi. Duvar yerinden kalkıp yürümeye başladı. Ahmet’i karşılamaya gitti. Ahmet, onu görünce şaşırıldı. Parmağını ağzına alıp ısırıldı.” (Demir ve Erdem, 2013:294-295)

Hikâyat adlı yazmada Karaca Ahmet, yılanı eline kamçı yapıp aslana binerek Hacı Bektaş Veli’ye gitmiştir. Bunun üzerine Hacı Bektaş, duvara binerek duvarı yürütmüştür. Hacı Bektaş eski, yıkık bir duvarın arkasında otururdu. Dervişleri, Karaca Ahmet’in kendilerini ziyarete geldiğini söyledi. Hacı Bektaş Karaca Ahmet’in neye bindiğini sordu. Bir aslana binip bir yılanı kamçı yaptığını, söylediler. Hacı Bektaş “O canlıya bindiyse, biz de cansıza binelim.” dedi. Seccadesini duvarın üzerine koyup duvara bindi. Hacı Bektaş duvara işaret ederek duvarı yürüttü, duvardan inmek isteyince duvar birden eğildi. Hacı Bektaş duvardan indi. Hâlâ o duvar bir yanına eğilmiş durur. (Hikâyat, 158b-159a)

Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi’nde kayayı yürütme, aslana binip yılanı kamçı yapma motifi; Hacı Bektaş Veli ile Seyyit Mahmut Hayranî’nin karşılaştığı bölümde görülmektedir. “Öte yandan Seyyit Mahmut Hayranî’nin de aslan üstünde, elinde yılan, gelirken bir de baktı ki Hünkâr, cansız bir kayaya binmiş yürütüp gelmektedir. ‘Er nazarında küstahlık, edepsizlik etmişiz’ deyip aslandan indi, yılanı da elinden attı. ‘Er nazarına küstahça gelmişiz’ dedi, Hünkâr’a karşı vardı. Hünkâr, kayaya ‘dur’ dedi, kaya durdu.” (Gölpınarlı, 1995: 49) Burada Karaca Ahmet Sultan’ın yerini Seyyit Mahmut Hayranî almaktadır.

Sözlü kaynaklarda taşı, duvarı yürütme; farklı şekillerde ifade edilmektedir. “Evliyalarından büyük bir zat Karaca Ahmet Sultan’ı ziyaret etmek istiyor. Kendi kerametini göstermek için aslana biniyor, elinde de yilandan kamçı. Bu mübarek de bir taşta oturuyor. Taşı yuvarlaya yuvarlaya bir kuş oluyor. Tam karşı karşıya geldikleri zaman mübarek, ‘Marifet canlıya binip gelmek değil, cansıza binip karşılamak.’ O evliya yaptığından çok utanıyor.” (K17) “Karaca Ahmet’in hikâyesi şu: Mezarlık olan yer Karaca Ahmet’in çiftliği. O, ata biner gibi duvarın üzerine biner, çiftliğin etrafını dolaşmış.” (K18)

Yazılı kaynaklarda *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi* dışında diğer menâkıpnâmelerde taş ve kayaları yürütme motifi, genellikle Hacı Bektaş Veli ile Karaca Ahmet Sultan’ın karşılaşmasında, Hacı Bektaş Veli’nin taşı, duvarı yürütmesi şeklinde meydana gelmektedir. Sözlü kaynaklarda taşı, duvarı yürüten, Karaca Ahmet Sultan’dır.

Meyve Ağacı Olmayan Ağaçlarda Meyve Oldurma

Sözlü kaynaklarda, Karaca Ahmet Sultan’ın bir köye yerleşmesi ve bir Beyin kızını iyileştirmesi ile ilgili kısımlarda, meyve ağacı olmayan ağaçlarda meyve oldurma motifi anlatılmaktadır. “Beyin, gözleri kör olan bir kızı varmış. Bey vezirine ‘Karaca Ahmet Sultan’a git; Karaca Ahmet’i çağır.’ der. O Beyin veziri, Karaca Ahmet’i çağırılmaya gitmiş. Gelen veziri Karaca Ahmet, biliyormuş. ‘Davet edilen yere eli boş gitmeyeceğiz ya’, demiş. Söğüt ağacından elma toplamış...” (K2)

Yazılı kaynaklarda meyve ağacı olmayan ağaçlarda meyve oldurma kerameti yer almamaktadır. Sözlü kaynaklarda, söğüt ağacından elma toplama kerametinden söz edilmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

C. Hayvanlar Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri:

Vahşi ve Yabani Hayvanları İtaate Alma

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde; Karaca Ahmet'e, bir öküzü kurban getirirler. Karaca Ahmet tek öküzle tarlayı çift sürmek ister. Bunu duyan dervişler tek öküzle çift sürülmez, derler. Karaca Ahmet "öküzü tek gönderin çift eder" deyip öküzle çifte gider. Tarlaya vardığında Allah'ın emriyle dağdan bir geyik öküzün yanına gelir ve tarlayı bu şekilde sürer. (Enîsî, SHN, v.17b-18a)

Saltuknâme'de ise "Anadolu Evliyalarının Öncüleri" adlı başlıkta da aslana binme, yılanı eline kamçı yapma menâkıbı anlatılmaktadır: "Ahmet Fakih ile Bektaş sohbet ederlerdi. Acem'de bir kişi daha vardı. Bazıları Rum'dan idi derler. O erin adına Karaca Ahmet derlerdi. Gürbüz er idi. İşittik ki Bektaş, Rum'a geldi: Görelim nasıl bir erdir, dedi. Bir aslana bindi, bir yılanı da eline kamçı yaptı." (Demir ve Erdem, 2013: 294)

Hikâyat adlı yazmada *Hikâye-i Hacı Bektaş Veli* başlıklı bölümde Hacı Bektaş Veli ile Karaca Ahmet Sultan'ın karşılaşmasında; aslana binme, yılanı eline kamçı yapma motifi bulunmaktadır. Hacı Bektaş, gittiği yerde kerametleriyle ünlenmiştir. Bunun üzerine Karaca Ahmet, Hacı Bektaş'ın ziyaretine gider. Oradaki halk, Hacı Bektaş Veli'nin velayetini görüp ona bağlanırlar. Orada Hacı Bektaş kerametleriyle meşhur olur. Karaca Ahmet bunu işitip bir yılanı kamçı yapıp aslana biner, mürtlerini de önüne katarak Hacı Bektaş'ın ziyaretine gider. (Hikâyat, 158b-159a)

Sözlü kaynaklarda, Karaca Ahmet Sultan ile bir velinin karşılaşmasında aslana binip yılanı kamçı yapma kerametinden bahsedilmektedir. "Evliyalardan büyük bir zat, mübareği Karaca Ahmet Sultan'ı ziyaret etmek istiyor. Kendi kerametini göstermek için aslana biniyor, elinde de yılandan kamçı..."(K17)

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde hayvanlar üzerinde cereyan eden keramet motifi; Karaca Ahmet Sultan'ın bir öküz ve geyik ile tarlayı çift sürmesi, *Saltuknâme*'de ve *Hikâyat* adlı eserlerde Karaca Ahmet'in aslana binip yılanı kamçı yapması şeklinde görülmektedir. Sözlü kaynaklarda bu motif; aslana binip yılanı kamçı yapma şeklinde ortaya çıkmaktadır.

D. Gizli Şeyler Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri:

Başka Yerlerde Vukû Bulan Olayları, Mevcut Kişileri Görme (Gözcülük Yeteneği ve Gözcülük Görevi)

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı'na göre, Karaca Ahmet bir gün seccadesinin üzerinde Allah'a yalvarırken seccadesine gökten ansızın bir kâğıt inmiş. "Bismillâhirrahmânirrahim" diyerek kâğıdı açmış. Kâğıdın içinden bir ışık çıkmış, doğuyu - batıyı aydınlatmış. Bütün âlemi batın yönünden seyredip Kafdağı'ndaki ve Kafdağı'nın ardındaki cinleri görebilmiş. Bunun sonucunda vahdete erişmiş. (Enîsî, SHN, v.9a-9b)

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı'nın başka bir bölümünde Şeyh Mûsâ-yı Zûlî, Karaca Ahmet'i hastalara şifa vermesi için Rum'a göndermiş, Rum'un gözcülüğünü ona vermiştir. (Enîsî, SHN, v.13b)

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde ifade edilenlere göre, Şeyh Mûsâ-yı Zûlî, Mardin'de otururken, Karaca Ahmet'e dönüp "Rum'da (Anadolu'da) evliyadan kim var?" diye sordu. Karaca Ahmet, bir müddet murakabeye daldıktan sonra; "Bilinmedik kimse yok; ama Kırşehir'de bir tepenin üzerinde bir güvercin oturur. Onun kim olduğunu bilemedim." dedi. (Enîsî, SHN, v.12a-12b)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi'nde Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişini engellemek isteyen Rum Erenleri Karaca Ahmet'e: "Sen gözcüsün, bir bak bakalım. O er Anadolu'ya girdi mi? Nerededir?" dediler. Karaca Ahmet de bir müddet manevî âleme dalarak bir saat sonra başını kaldırdı: "Her tarafa göz attım. Her yaratılmış, kendi çiftiyle. Fakat Suluca Karayük'ün üzerinde gökçe güvercin oturmakta, geldiye odur. Zira ona baktığımda üzerime korku düştü. Ondan başkası değildir." dedi. (Duran, 2007: 177)

Hacım Sultan Menâkıpnâmesi'nde "Karaca Ahmet, rüya âleminde güvercin şeklindeki Hacı Bektaş Veli ile Hacım Sultan'ı Karayük'te görür." (Gülerer, 2014: 275) şeklinde ifade edilmektedir.

Dediği Sultan Menâkıbı'nda da Karaca Ahmet'in mevcut kişileri görebilme özelliğine değinilmektedir. "Hacı Bektaş'ın Rum'a yönelmesi esnasında onun gönderdiği selamı alan ve onun Rum'a yönlendirdiğini bildiren Karaca Ahmet'tir. Hatta onun Kâbe'de olduğunu ve oradan selam kapısından selam gönderdiğini dahi bildirir." (Taşkın, 2013: 98)

Sözlü kaynaklarda başka yerlerde vukû bulan olayları, mevcut kişileri görme motifi ile ilgili anlatılanlar, benzerlik göstermektedir. "Karaca Ahmet Sultan, Hacı Bektaş Veli geldiği zaman onu Rum diyarının gözcüsü olarak batını ilmiyle, ruhanî haliyle güvercin donunda görüyor. 'Bir güvercin geldi. Başka hiçbir şey görmedim. Olsa olsa er, bu kişidir...' " diyor. (K3)

"Gözcü Karaca Ahmet; gözcülüğü Muhammed ile Ali hazretleri yolu kurduğu zaman, kırklar meclisinde, o meydanda gözcülük yaptığı için alıyor. Hz. Hünkâr, 'Bütün dünyanın gözcüsü sen olasin.' der. Bugün Alevî kitlesinin ibadetinde, görgüsünde olan gözcüler, Karaca Ahmet Sultan hazretlerinin hizmetini yaparlar..."(K5)

Saltuknâme ve *Hikâyat* hariç diğer menâkıpnâmeler ve sözlü kaynaklar, Karaca Ahmet Sultan'ın gözcülüğüne vurgu yapmaktadır. Alevîlikte on iki hizmetten biri de gözcülüktür. Günümüzde Karaca Ahmet gözcü olarak yâd edilmektedir.

Gizli Eşya ve Maddeleri Bulup Çıkarma

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde, Mûsâ-yı Zülî'ye Abdulkadir Geylani hazretlerinden bir mühürlü sandık gelir. Mektupta, sandık açılmadan içinde ne olduğunu bilmesini ister. Mûsâ-yı Zülî ise Karaca Ahmet'e "Sen bil" der. Karaca Ahmet Sultan: "Acem illerine baktım Hak Teâlâ cümle eşyayı çift yaratmış ama Bağdat şehrinde bir yılanın erkeğini tutmuşlar; dişisi feryat edip gezer, sanırım ki bu sandığın içinde olan o erkek yılanıdır." diyerek sandıkta bir erkek yılan olduğunu bilir. (Enîsî, SHN, 14b-15a)

Karaca Ahmet Sultan'ın bu kerametini diğer menâkıbnâmelerde ve sözlü kaynaklarda rastlanmamaktadır.

Gelecekte Olacakları Haber Verme

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde anlatılanlara göre, bazı münkirler, onun tek öküzle çift sürmesiyle alay eder ve onu takip ederler. Dağdan bir geyiğin, onun yanına geldiğini görürler. O münkirler, Karaca Ahmet'in geyiğini avlamak isterler. Onların yapacakları, Karaca Ahmet'e malum olur. Geyiğe, senin hizmetin tamam oldu, deyip onu gönderir. Geyik, öyle bir kaçır ki tozunu bile göremezler. Karaca Ahmet, o kavme, incinir ve "cüzzam olun" der. Şimdi bile o soydan gelenler cüzzam hastalığına kapılır. (Enîsî, SHN, v.17a-17b-18a-18b)

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde Karaca Ahmet Sultan'a "Sultanım senin evladından, sizin makamınıza layık kimse gelecek midir?" diye sorarlar. O da geleceğini söyler. Onun alametini de açıklar. Kendisinin hizmetinde bir kişi olacak, gözü olamayan gözlülere, eli ve ayağı olmayan kişi, ayaklılara hizmet edecek ve Hak dostlarından olacak, der. Kasım Paşa'nın

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

hizmetinde Karaca Ahmet Sultan'ın tarif ettiği bir kişi yer alır. Böylelikle Karaca Ahmet Sultan'ın söylemiş olduğu kişinin Kasım Paşa olduğu anlaşılır.(Enîsî, SN, v.37b-38a)

Karaca Ahmet Sultan'ın gelecekte olacıklardan haber verme motifi, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi* dışında diğer menâkıpnâmelerde ve sözlü kaynaklarda yer almamaktadır.

E. Mukaddes, İnsanüstü ve Gizli Güçler Üzerinde Cereyan Eden

Keramet Motifleri

Cinlerle Temas Kurma, Kötülüklerini Yok Edip Hizmetinde Kullanma

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi 'nde söylenenlere göre, Karaca Ahmet Sultan'a gelip biat etmeyen, Müslüman olmayan cinler, bir insana musallat olursa o insan iyileşemez. Ancak o hastanın Karaca Ahmet Sultan'a hürmeti varsa Karaca Ahmet Sultan, o kâfir cini, yola getirip zorla zapt eder ya da kâfir cini Müslüman cine havale eder, demişler. (Enîsî, SHN, v.10b; Gümüşoğlu, 2013: 81)

Hacı Sultan Menâkıpnâmesi 'nde, Hacı Bektaş Veli, Karaca Ahmet Sultan'a bir cin hediye edildiğini belirtmektedir: "Ulu Sultan Hoca Ahmet Yesevî bizi Diyar-ı Rum'a gönderdiğinde, küçük bir cini bize hizmetçi olarak verdi. O cini, sen öldükten sonra mezarında beklesin diye hediye ettik. Diyar-ı Rum'un sağlıklı kısmıyla muhatap olma, o benim vazifem. Sen cinin mûsâllat kısmıyla ilgilen." dedi. (Özmen, 2009: 178-179)

Saltuknâme 'de Karaca Ahmet Sultan'ın cinler tarafından sevildiği belirtilmektedir. Bu Karaca Ahmet, velâyetle bütün Çin'e hükmederdi. Hazret-i Süleyman'ın seccadesinde idi. Bütün cinler, onu severlerdi. (Demir ve Erdem, 2013: 294-295)

Karaca Ahmet Sultan, Hacı Sultan Menâkıpnâmesi 'nde, *Saltuknâme* 'de Karaca Ahmet Sultan'ın cinlerle olan münasebeti vurgulanmaktadır. Sözlü kaynaklarda; cinlerle temas kurma, kötülüklerini yok edip hizmetinde kullanma kerameti yer almamaktadır.

F. Biyolojik Mahiyette Keramet Motifleri:

Hastalıkları İyileştirme

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi 'nde, Karaca Ahmet Sultan'da hastalıkları iyileştirme özelliğinin olacağını, Mûsâ Zülî söylemektedir. Hacı Tuğrul Baba doğan şekline girip güvercini yakalamak istedi; ama güvercin şeklindeki Hacı Bektaş Veli tavşancıl şekline girdi ve doğana karşı geldi. Doğana karşı duramayıp kaçtı. Kanadı kırık bir şekilde Mûsâ-yı Zülî'nin meclisine geldi. Mûsâ-yı Zülî Karaca Ahmet'e bakıp "Ya Ahmet, bu kırığa elini sür de kırık iyileşsin." dedi. Karaca Ahmet de "emir sultanımdır" diyerek kırığı iyileştirdi. Bunun üzerine Mûsâ-yı Zülî "Ahmet, Rum'da olan yaralılarından senin elini sürdüğün şifa bulsun. Şifa vermek senindir. Her türlü derdi olanlar geleler, senin ve evladının mezarında şifa bulalar. Bu nasip sana sunuldu, mübarek olsun." dedi. Karaca Ahmet Sultan, Rum'da bir dergâh kurar. Bu dergâhta her türlü derdi olan, derdine çare, hastalar şifa bulur. Özellikle de akıl hastalarının akli yerine gelir. (Enîsî, SHN, v.12b-13a-13b -14a)

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi 'nde yer alan diğer bir menkabe de Karaca Ahmet'in hastalıkları iyileştirme kerametinden şöyle söz edilmektedir: Karaca Ahmet, her nereye gitse, orayı beğense vatan edinirdi. Evlatlarıyla orada kalırdı. Rum diyarında, birçok dergâh kurarak her gelen dertlilere deva olurlardı. Bir gün Karaman Padişahı Alâeddin hastalanır, saçı sakalı dökülür ve çok zayıflar. Nice hekimler ilaç vermesine rağmen bir türlü iyileşmez. Padişah, Karaca Ahmet Sultan'ın Rum diyarına geldiğini ve hasta olanlara şifa verdiğini duyar ve onu sarayına davet eder. Karaca Ahmet Sultan, elini padişahın yüzüne sürer ve padişahı iyileştirir. (Enîsî, SHN, v.16a-16b)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Hacım Sultan Menâkıpnâmesi’nde de Karaca Ahmet Sultan’ın hekimlik vasfının olacağına dikkat çekilmektedir. Hacı Bektaş Veli, “Ulu Sultan Hoca Ahmet Yesevî bizi Diyar-ı Rum’a gönderdiğinde, küçük bir cini bize hizmetçi olarak verdi. O cini, sen öldükten sonra mezarında beklesin diye hediye ettik. Diyar-ı Rum’un sağlıklı kısmıyla muhatap olma, o benim vazifem. Sen cinin musallat kısmıyla ilgilen.” dedi. (Özmen, 2009: 178-179) Bu menâkınâmede Karaca Ahmet Sultan’ın özellikle akıl hastalıklarına şifa dağıtacağı dile getirilmektedir. Karaca Ahmet’in bu özelliği halk arasında; “Karaca Ahmet ulu veli akıllandır her gelen deli.” (K2) şeklinde şöhret bulmuştur.

Karaca Ahmet Sultan’ın hastaları iyileştirmesi, sözlü kaynaklarda farklı şekillerde anlatılmaktadır: “Karaca Ahmet atıyla İstanbul’a geldiği zaman o dönemin padişahı çok rahatsızmış. Götürdükleri hekim kalmamış. demiş ki: ‘Karaca Ahmet diye bir zat var ulu veli, onu bana getirin.’ Karaca Ahmet Sultan’ı padişahın ayağına götürüyorlar. ‘Padişahım, sen beni niye istedin.’ diyor. Padişah da bana çare, demiş. Karaca Ahmet Sultan: ‘Ben bir kulum, ne isteyeceksen Allah’tan iste.’ demiş. Yok, diyor. ‘Ne varsa sende var, sen beni iyi edeceksin. Sana ulu veli diyorlar.’ Sabaha kadar dua okuyor. Allah şifasını versin, diyor. Sonra aynı mekânına geliyor. Sabah kalktığına padişah turp gibi oluyor. Hastayken Karaca Ahmet’i ayağına istemişti. Şimdi iyileştiği için o, Karaca Ahmet’in ayağına gidiyor. Karaca Ahmet’e: ‘Ya Karaca Ahmet Veli ne dünyalık istersen, ne şehirler istersen vereyim.’ diyor. Karaca Ahmet bir şey istemiyorum, diyor. Padişah çok ısrar edince Karaca Ahmet de ‘Atımın dolaştığı yere benim ismimi ver.’ diyor. Atını salıveriyor. Atı geziyor, geziyor, Üsküdar’dan çıkıp burada duruyor. Şurada ben kalacağım ya buraya da benim adımlı verin, diyor. Buralar hep Karaca Ahmet diye geçiyor. Atı kendinden önce vefat ediyor. Buraya gömüyor. Diyor ki ‘Her kim ki bana gelip de atımı ziyaret etmeden giderse duası kabul olmasın.’” (K19)

Bir başka kaynakta padişah yerine Bizans imparatoru Konstantin olarak anlatılmaktadır: “O zaman Konstantin orada annesi, ailesiyle birlikte kalıyor. Konstantin’in mi annesi, ailesinden birinin mi işte gözleri görmüyor. Hekimler çaresini bulamıyor. Ailesi diyor ki Anadolu’dan bir er gelmiş. Biz onu çağıralım, diyor. Karaca Ahmet Sultan akan bir sudan alıp elleriyle gözlerine sürüyor. Gözleri açılıyor. ‘Sen benden ne istiyorsun’, diye soruyor. Konstantin buraya geliyor. ‘O zaman atımı bırak buraya gittiği yere kadar senin burası.’ Atını bırakıyor. Atı gidebildiği kadar gidiyor. Bütün bu alan Karaca Ahmet’in oluyor. Burayı Karaca Ahmet’e Konstantin veriyor.” (K4) Bir başka sözlü kaynakta hastalanan padişah değil, padişahın kızıdır. (K3)

Afyonkarahisar İhsaniye ilçesine bağlı Karaca Ahmet köyündeki türbeyle ilgili bir menkabede, Karaca Ahmet Sultan’ın hastaları iyileştirme kerameti benzer şekilde anlatılmaktadır. Padişah yerine bir Beyin kızını iyileştirdiği söylenmektedir. (K2) Afyonkarahisar İhsaniye ilçesine bağlı Karaca Ahmet köyündeki türbeyle ilgili diğer bir menkabede Karaca Ahmet’in akıl hastası olan bir kızı iyileştirmesi anlatılmaktadır: “Beyin bir kızı var. Kız bir hastalığa yakalanmış. Kâh baygın olup yatıyor, kâh feryat ediyor. Kâh eliyle ayağıyla oynuyor. O zamanın hekimleri, hâkimleri toplanıyor. Bunun derdine çare bulamıyor. Şimdi o kız, feryat ederken Karaca Ahmet Sultan hazretleri kapıdan içeri giriyor. Görür görmez kız feryadını kesiyor. Kız, Karaca Ahmet’e bakakalıyor. O zaman Bey yine akıllıymış. Ben diyor, sizin kim olduğunuzu şimdi anladım. Benim diyor bu kızım bu kadar zamandır bu hastalığa giriftardır. Bunun derdine hiçbir kimse çare olmadı, diyor. Benim kızıma okuyun, derdine çare olun, ne olur. Ben diyor kusura bakmayın, özür dilerim. Ben size belki küstahlık yaptım, diyor. Deyince Karaca Ahmet Sultan hazretleri kıza elini sürüyor. Kızı sıvazlıyor. Kız o anda ayağa kalkıyor...”(K5)

Karaca Ahmet Sultan’ın hastalarını tedavi şekli sözlü kaynaklarda farklı şekillerde anlatılmaktadır. Bursa Yenişehir Karaca Ahmet köyünde yapılan bir görüşmede şunlar ifade edilmektedir: “Tarihin uzun yıllarına baktığımız zaman burası Sultan Yaylası olarak geçiyor. Buralar ormanlık alanmış. Buralarda karaca ve geyik varmış. O dönemde burası ipek yolu olarak kullanılmış.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Burası at kaynıyormuş. Kendisi de ruhani bir hekim. Ruh hastalıklarını da tedavi edermiş. O dönemde hastalarını su sesiyle, yabancı av etleriyle tedavi edermiş, aş kaynatırmış. O dönemde geyik avlanırmış ve geyiklerin eti hastalara şifa olsun diye verilirmiş.” (K14)

Bolu Göynük’e bağlı Dedeler köyünde bulunan Karaca Ahmet Sultan türbesinde ise, Karaca Ahmet Sultan’ın hastaları tedavi şekli şu şekilde dile getirilmektedir: “Anneannem Göynük’te Dedeler köyünden çıkmış. Bizim orada yerlerimiz varmış. Tarlalarımız varmış, sonra satılmış. Bize ağaçları kalmış. Biz de ağaçlardan armut toplardık. Bir gün armut toplamaya giderken anneannem: ‘Gel, seni Karaca Ahmet Dedeme götürüleceğim.’ dedi. Kendisi orada yattığını göstermedi. Derin bir oyuk, yanında bir kütük vardı. Bu kütüğe delileri bağlarmış, tedavi edermiş. Sonrada bu tarlalarda onları çalıştırıp adam edermiş. Adam olduktan sonra ya ailelerine döner ya da orada kalırlarmış. Şu anda da Dedeler köyünde türbe var; eskisi yıkılmış, yenisi yapılmış. Bir kulübe yapılmış. O kulübede yataklar, yorganlar da gördüm. Herhâlde hasta olanlar yatıp tedavi oluyor hâlâ. Etrafında mezar kalıntıları var. Çok bakımsız.” (K20)

Yazılı kaynaklarda, hastalıkları iyileştirme kerameti genellikle birbirine benzer şekilde ifade edilmektedir. Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan’ın hastaları iyileştirme kerameti, genellikle ya hasta olan bir padişahı, önemli bir devlet adamını ya da bir padişahın veya bir beyin hasta kızını tedavi etmesi şeklinde dile getirilmektedir. Karaca Ahmet’in hastaları tedavi şekli ile ilgili menkabe, yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır.

Diğer Unsurlarla İlgili Keramet Motifleri

Atının Mezarı

Üsküdar’da Karaca Ahmet Sultan’ın türbesinin olduğu yerin yakınında Karaca Ahmet’in atının mezarının olduğu söylenmektedir. Sözlü kaynaklarda bu konuyla ilgili şu menkabeler derlenmiştir: “Karaca Ahmet Sultan, Hz. Hünkâr Hacı Bektaş Veli ile kırklar ceminde gözcülük yaparken kendisi rüyasında bir at görür. Üzerinde sadece kıyafet olan, yüzü nurlu bir varlık, başka bir şey görmez. O atın, kendisi için geldiğini anlar. Hatta atın çenesinde, alnında bir işaretin olduğunu görür. Rivayete göre o işaretin Peygamber Efendimizin atında da Burak’ta da olduğu söyleniliyor. Bu işareti gördükten sonra ona söyleniyor ki: ‘Sana Nebilerden bir emanet gönderdik.’ At kükrüyor. Atın eyerinin üzerinde ayna gibi avuç içi kadar bir yer var. Oradan bakınca bir deri kapak olduğunu, arkasında karıncaların, bütün mahlûkatın asker olarak arkasında dizildiğini görüyor. Rüyadan uyanıp kendisine geldiği zaman o at, gelip onu buluyor. Ormanlık alanda köyden at almak için gittiği zaman at kendiliğinden onun karşısına geliyor ve atın sırtında o eyeri görüyor. Hiç kimse sahiplenmeyince o at, onun hep yanında duruyor. Üç güne kadar bu atın sahibi çıkmazsa at bize delalettir. Üç gün sonra atı yanında görüyor, kapısının eşiğinden ayrılmıyor ve o atı bulup ata biniyor. Ata binince atta aynayı görüyor. Aynayı açınca Davut Peygamberin yıldızını ve Sultan Süleyman Peygamber’in mührünü görüyor. Peygamberin bir emaneti olduğunu düşünüyor. Nasıl ki Burak, Hz. Muhammed’e, Döldül, Hz. Ali’ye aynı şekilde gönderildiyse işte bu at da Hakk’ın kudretinin hazinesinden gönderilmiş canlı varlıklardandır. O atın taşıdığı mühür sahibi, mührü kullanan kişi canlı olan bütün varlıklarla konuşabilen, insan olmayan bütün varlıklarla konuşma hükmü, kudreti verebiliyor.

Karaca Ahmet saygıdan mütevellit atını buraya defnediyor. ‘Bana gelmeden önce ata gelin’ diyor. Benim gönlümü aydınlatan, irşat eden bana ikrar eden emaneti taşıyor. Emaneti taşıdığı için de Allah’ın bir emaneti olarak gördüğü için önce atımı ziyaret edin, diyor. Onun da hesabını vereceği için atını incitmez. Atını sadece savaş zamanları, uzun bir yolculukta, kutsal görevler olduğu zaman atına incitmeden niyaz edip binermiş. Atının ayaklarının altını kaldırıp eliyle öpüp niyaz edermiş. Attığı toprağın hakkı için riayet ederim. Hz. Ali’nin bastığı toprağa basıyor, Hz. Ali’nin bastığı toprağa türap olurum, diyor.” (K21)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Diğer sözlü kaynaklardan at ve atının mezarı ile ilgili şu derlemeler yapılmıştır: “Atı kendinden önce vefat ediyor. Buraya gömüyor. Diyor ki ‘Her kim ki bana gelip de atımı ziyaret etmeden giderse duası kabul olmasın.’” (K19) “Karaca Ahmet Sultan hazretlerinin atı çok iyi, çok akıllı, çok değerliymiş. Bazı özellikleri olduğu için Karaca Ahmet Sultan hazretleri o mezarı yaptırmış. Savaşlarda bir insan yaralandığı zaman biri gelene kadar başında beklermiş ya da ağzıyla en yakın köye götürürmüş, köyden yardım getirirmiş. O yüzden at vefat ettikten sonra ata bu mezarı yaptırmış.” (K22)

Farklı bir kaynakta, Bursa’da atının ölüsünün sırlı bir şekilde buraya geldiğine dair bir rivayet anlatılmaktadır: “Mezarlık olan yer Karaca Ahmet’in çiftliği. O, ata biner gibi duvarın üzerine bindiği zaman çiftliğin etrafını dolaşmış ata binmiş gibi o civarda çiftliği dolaşır gibi. Bu, ata biniyor, sabah namazını Mekke’de kılıp gelen şahıs. Bursa’ya arkadaşının yanına gidiyor. Atı Bursa’da ölüyor. Atın ölüsünü orada bırakıp geliyor. Gelip bakıyor ki atın ölüsü burada yatıyor. Hemen orayı eştiriyor, atın ölüsünü, mezara oraya koyuyor. Ölüsü ondan evvel buraya geliyor. Atın ölüsü buradadır. (Atın mezarını kast ediyor.) Büyüklerden duyduğumuz bu.” (K18)

Başka bir kaynakta Karaca Ahmet’in atının şehit düştüğü söylenmektedir. “Karaca Ahmet, İstanbul’u atıyla dolaşmış. Atı bedenen çok yorulmuş. At burada düştüğü, şehit olduğu yerde gömülüyor. ‘Beni ziyaret eden önce atımı ziyaret etsin.’ diyor. ‘O, benden daha çok yoruldu.’ diyor.” (K23) Kaynak kişiler, Karaca Ahmet’in önce atının ziyaret edilmesiyle ilgili benzer ifadeler kullanmaktadırlar: (K5) (K24) Atın eskiden beri Türk kültür hayatında çok önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. “Atlara verilen değer dolayısıyla onlara özel mezarlar da yapılmıştır. Rumeli’ne ilk geçen Süleyman Paşa’nın Bolayır’da, her iki yanından deniz görünen türbesinde, kendisi, lalası ve atı aynı kubbenin altında, yeniden fütuhata çıkacaklarmış gibi bir arada yatmaktadırlar.” (Özcan, 2004: 34)

Kaynak kişiler, anlattıkları menkabelerde Karaca Ahmet Sultan’ın atına ne kadar değer verdiğini ve kendisinden önce atının ziyaret etmesini istediğini söylemektedirler. Yazılı kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan’ın atının mezarıyla ilgili herhangi bir menkabe bulunmamaktadır.

Mezarı (Asıl Türbesi)

Karaca Ahmet Sultan’ın mezarının, asıl türbesinin nerede olduğu tam olarak bilinmemektedir. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıbınâmesi*’nde kendisinin asıl türbesi ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır: Karaca Ahmet Sultan, Rum vilayetinin her tarafını gezdi. En son Sakarî (Sakarya) kenarında bir köye yerleşti. O zaman halk oraya “Baş Karaca Ahmet” dermiş. Karaca Ahmet Sultan’ın mezarı da buradadır. Diğer ocaklar, mezarlar da onun evlatlarına aittir. (Enîsî, SHN, v.17a) Bu menâkıba göre Karaca Ahmet Sultan’ın asıl mezarı Sakarya kenarında bulunan bir köydedir. Adına kurulan diğer dergâhlarda ya da ocaklarda onun evlatlarının mezarları yer almaktadır.

Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı’na göre Karaca Ahmet Sultan’ın evlatlarının makamları da yer almaktadır. Gölpazarı kazasında Akovaya çok yakın bir yerde cennete benzer bir makamda Karaca Ahmet hazretlerinin evlatları ve evlatlarından birileri vardır. O yerlerde bulunan halk ve diğer yerlerden gelenler buraya gelip burayı ziyaret ederler. Yaşayan evlatlarından da hayır dua ve himmet alırlar. (Enîsî, SHN, v.20a)

Bu menkabede işaret edilen yerlerden biri Gölpazarı’dır. Bilecik’in Gölpazarı ilçesine bağlı Dokuz köyünde bulunan türbenin Karaca Ahmet Sultan’ın oğullarına ait olduğu düşüncesi dile getirilmektedir. “Türbe günümüzde dokuz kardeşin ismi ile anılmaktadır. Dokuz köyü de ismini, türbede yatan güzel ahlaklı, örnek hareketleri ve kerametleri ile tanınan dokuz kardeşten almıştır. Türbenin ne zaman ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Rivayete göre türbede yatan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

dokuz kardeşin, İstanbul'a Hacı Bektaş Veli tarafından İslâm dinini yaymak üzere gönderilen Karaca Ahmet Sultan'ın yakınları olduğu sanılmaktadır."¹ *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde bir de Akova ismi geçmektedir. Akova, Adapazarı'nın diğer bir ismidir. Adapazarı'nın Pamukova ilçesine bağlı Paşalar köyünde Karaca Ahmet Sultan türbesi bulunmaktadır. Bu bilgiler, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde geçen yer adlarıyla örtüşmektedir. Buralarda Karaca Ahmet Sultan adına kurulan türbelerin Karaca Ahmet'in evlatlarının türbesi olabileceği anlaşılmaktadır.

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'nde Karaca Ahmet Sultan adına birçok türbe ve makam olmasının nedeni nakledilen bir rivayetle ilişkilendirilmektedir. Karaca Ahmet Sultan Allah'a yalvardı. "Benim evladım, insanları kıyamet gününe kadar iyileştirme özelliğiyle görevlendirilsin. Beni isteyen evladım da bulsun. Rum'da benim evladımın dergâhları, tekkeleri açılsın. Bin bir yerde çerağı yansın. Benim sofram kıyamete değin yetsin." dedi. Allah onun dileğini kabul etti. Bu keramet Karaca Ahmet'e nasip oldu. Hiçbir veliye bu, nasip olmamıştır. (Enîsî, SHN, v.19b)

Karaca Ahmet Sultan türbesinin bulunduğu Adapazarı Pamukova'ya bağlı Paşalar köyünde yapılan görüşmede Karaca Ahmet ile ilgili şu bilgiler açıklanmaktadır: "Burada iki çocuğu, eşi ve kendisi yatıyor." (K25) Sakarya nehrinin geçtiği diğer bir yer olan Ankara Polatlı'ya bağlı Karaca Ahmet köyünde üç mezar yer almaktadır. "Ta eskiden beri burada üç mezar vardı. Evliya Karaca Ahmet, hanımı ve kızı olduğu söylenir." (K26) Karaca Ahmet Sultan'ın asıl türbesinin Uşak Ulubey'e bağlı Karaca Ahmet köyünde olduğu da dile getirilmektedir. "Kökleri Horasan'dan geliyor. Anası Sultan, oğlu Ahmet'tir. Türbe bu nedenle kuruluyor." (K12)

İstanbul'da Üsküdar'daki Karaca Ahmet Sultan Dergâhında yaptığımız görüşmelerin birinde, Karaca Ahmet Sultan'ın Konstantin'i iyileştirmesi sonucu bu toprakların Konstantin tarafından verildiği söylenmektedir. "...Sen benden ne istiyorsun, diye soruyor. Konstantin buraya geliyor. 'O zaman atını bırak buraya gittiği yere kadar senin burası.' Atını bırakıyor. Atı gidebildiği kadar gidiyor. Bütün bu alan Karaca Ahmet'in oluyor. Karaca Ahmet'e burayı Konstantin veriyor." (K4)

Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan'ın adına birçok türbe ve makam kurulmasının sebebi, Hacı Bektaş Veli'nin Karaca Ahmet Sultan'a söylediği şu sözlerle açıklanmaktadır: "Herkes bir yere gitmiştir. Sarı Saltuk, ta Balkanlar'a kadar gitmiştir. Kara Donlu Can Baba'yı Sivas'a göndermiştir. Karaca Ahmet Sultan'a 'Bir yerde yatasın, kırk yerde mumun yana.' demiştir. Neticede İstanbul'da, Afyon'da, Manisa'da yanar." (16) "Hacı Bektaş Veli, 'Karacam dünyada ismin anılsın, yedi yerde mekânın olsun.' demiş." (K4) "...Hünkâr diyor ki: 'Bir yerde ismin söylensin, kırk yerde çırağın yansın.' Onun için birçok yerde mekânı vardır." (K5)

Yazılı kaynaklarda, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi* dışında diğer menâkıpnâmelerde, Karaca Ahmet Sultan'ın asıl türbesinin nerede olduğu ile ilgili herhangi bir menkabenden bahsedilmemektedir. Sözlü kaynaklarda ise, Karaca Ahmet Sultan'ın asıl türbesinin neresi olduğu çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kaynaklardan biri; asıl mezarının Adapazarı Paşalar, bir diğer kaynak kişi Ankara Karaca Ahmet köyünde, başka bir kaynak kişi de Uşak Karaca Ahmet köyünde İstanbul'da görüşülen kişiler de Üsküdar'da olduğunu söylemektedirler.

Sonuç

Yazılı ve sözlü menkabelerde Karaca Ahmet Sultan'ın çeşitli özellikleri, sekiz başlık altında incelenmiştir. Bu özelliklerden; Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin karşılaşması,

¹ <http://www.golpazari.bel.tr/index.php?md=showpage&pID=1> Erişim Tarihi: 18. 10. 2014

kerametleriyle ilgili dört motif, asıl mezarı (türbesi) benzer şekilde ifade edilmektedir. Diğer özelliklerin farklılaştığı görülmektedir.

Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'ne göre "Karaca" adı Karaca Ahmet Sultan'a Şeyh Mûsâ-yı Zülî tarafından verilmiştir. Karaca Ahmet Sultan'ın "Karaca" ismini alması ile ilgili menkabe, *Karaca Ahmet Sultan Menâkıbı*'nin dışındaki incelediğimiz diğer menâkıpnâmelerde yer almamaktadır. Sözlü kaynakların birçoğu bu adın Karaca Ahmet Sultan'a, Hacı Bektaş Veli'nin verdiğini düşünmektedir. Ayrıca sözlü kaynakların bir kısmı, Karaca Ahmet Sultan'ın geyik sürülerine çobanlık yapması neticesinde "Karaca" adını aldığını belirtmektedir. Karaca Ahmet Sultan Aydın'da ise, "Karcı" kar dağıtan biri olarak tanınmaktadır.

Karaca Ahmet ve Dediği Sultan Menâkıpnâmesi'nde yer alan Mardin şehri, babası Kara Arslan, annesi Safiye, Emir Sultan, Dediği Sultan gibi isimler sözlü menkabelerde bulunmamaktadır. Sözlü kaynakların geneli Karaca Ahmet Sultan'ın Horasan'dan geldiğini, babasının adının Süleyman Horasanî, annesinin adını da Sultan olarak bildikleri gözlenmektedir. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde geçen Karaca Ahmet Sultan'ın oğullarının adlarını sözlü kaynakların geneli, zikretmemektedir. Sözlü kaynaklar, Karaca Ahmet Sultan'ın oğulları olarak Hıdır Abdal, Gani Abdal, Kamber Abdal ve Eşref Abdal adlarını bilmektedirler. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde şeyhinin Şeyh Mûsâ Zülî, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi*'nde, Seyyit Nurettin olduğu dile getirilir. Sözlü kaynaklarda Karaca Ahmet Sultan'ın şeyhi, Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş Veli'dir. Bu durum 'birinin yerine diğerin geçmesi' kuralıyla açıklanabilir. Alevî-Bektâşî toplumunun belleğinde daha canlı olan Hacı Bektaş Veli ismi anlatılarda öne çıkmıştır.

Karaca Ahmet Sultan ile Hacı Bektaş Veli'nin Karşılaşması yazılı kaynakların birçoğunda; Hacı Bektaş Veli'nin Rum erenleri tarafından engellemeye çalışılması, Hacı Bektaş Veli'nin de bu duruma karşı çıkması etrafında anlatılmaktadır. Bu bölümlerde genellikle Hacı Bektaş Veli ile Hacı Tuğrul'un şekil değiştirdikleri yansıtılmaktadır. Yazılı kaynakların bazılarında, don değiştirenlerin Hacı Bektaş Veli ve Karaca Ahmet Sultan olduğu vurgulanmaktadır. Sözlü kaynaklar bu karşılaşmayı, genel itibarıyla yazılı kaynaklarda anlatılanlar gibi bilmektedirler. Ayrıca yazılı ve sözlü kaynaklarda bu karşılaşma, Hacı Bektaş Veli'nin taşı veya duvarı yürütmesi ile Karaca Ahmet Sultan'ın yılanı kamçı yapıp aslana binmesi şeklinde dile getirilmektedir. Bu karşılaşmayla ilgili yazılı kaynaklarda olup da sözlü kaynaklarda olmayan menkabe, *Dediği Sultan Menâkıpnâmesi*'nde rivayet edilen Hacı Bektaş Veli ve Karaca Ahmet Sultan arasında uzun süren bir mücadelenin anlatıldığı bölümdür.

Karaca Ahmet Sultan menkabelerinde yer alan meyve ağacı olmayan ağaçlarda meyve oldurma kerameti, yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde nakledilen aynı anda birkaç yerde görünme kerameti, sözlü kaynaklardan derlenen menkabelerde yer almamaktadır. Gizli eşya ve maddeleri bulup çıkarma motifi de sadece *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde anlatılan bir menkabe de bulunmaktadır. Ayrıca geçmişte olup bitenleri bilme, gelecekte haber verme, cinlerle temas kurma, kötülüklerini yok edip hizmetinde kullanma keramet motifleri de yazılı kaynaklarda olup sözlü kaynaklarda yer almamaktadır.

Çeşitli hayvanların kalıbına girme, vahşi ve yabani hayvanları hizmetinde kullanma, taş ve kayaları yürütme, başka yerlerde vukû bulan olayları, mevcut kişileri görme (gözcülük yeteneği ve gözcülük görevi), hastalıkları iyileştirme keramet motifleri yazılı ve sözlü kaynaklarda benzer şekilde ifade edilmektedir. Sözlü kaynaklarda, Karaca Ahmet Sultan'ın hastaları tedavi şekli ve atının mezarı, yazılı kaynaklarda yer almamaktadır. Bu durum dikkat çekicidir. Çünkü bu iki başlık içerisinde rivayet edilen mankabeler, görüşme yapılan birçok kişi tarafından bilinmektedir. Üsküdar Karaca Ahmet Sultan Dergâhındaki türbenin bulunduğu yerde atının mezarı, halen ziyaret edilmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Karaca Ahmet Sultan'ın asıl türbesinin şu anda nerede olduğu kesinlik kazanmamıştır. Yazılı ve sözlü kaynaklarda anlatılan menkabelerde belirtilen bilgiler genel anlamda benzerlikler arz etmektedir. Özellikle *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde belirtilen Sakarya nehri, sözlü kaynaklar tarafından da teyit edilmektedir. Sakarya nehrinin geçtiği yerlerden biri olan Ankara Polatlı ilçesine bağlı Karaca Ahmet ve Adapazarı Pamukova'ya bağlı Paşalar köyünde Karaca Ahmet Sultan türbesi bulunmaktadır. Sözlü kaynaklarda, yazılı kaynaklardan farklı olarak Afyon, Aydın, Bolu, İstanbul, Manisa, Uşak gibi yerler bilinmektedir.

'Bir yerde mekânın olsun, kırk yerde çerağın yansın' sözünü, genellikle sözlü kaynakların anlattığı menkabelerden öğrenmekteyiz. Yazılı kaynaklardan sadece *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*'nde, bu sözün bir benzerini bulmaktayız. Bu dileği, evlatları için söylemektedir. Sözlü kaynaklarda ise bu sözün, Hacı Bektaş Veli tarafından Karaca Ahmet Sultan'a söylendiği vurgulanmaktadır.

Karaca Ahmet Sultan'la ilgili yazılı ve sözlü kaynaklardaki menkabelerde, benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Sözlü ortamda meydana gelen menkabelerin, yazıya aktarılırken birtakım değişikliklere uğradıkları görülmektedir. Bu değişim, toplumun ve kişilerin içinde bulunduğu sosyal şartlar (bağlam) dolayısıyla. Kültür ortamının değişimi tabii olarak metni de etkilemektedir. Bu durum halk metinlerinin yaygın bir özelliğidir. Bu değişim, metne canlılık kazandırırken halkbilimin dinamizmini gösteren bir olgudur.

Karaca Ahmet Sultan'ın şahsı etrafında oluşan menkabeler her ne kadar yazılı bir metne sahipse de toplum, onu sözlü kültür ortamında duyduğu menkabeleriyle belleklerinde tutmakta bu bağlamda menkabe 'birincil sözlü kültür ortamı' sürecini yaşamaktadır.

Türk toplumundaki 'atalar ve veli kültü'nün de etkisiyle dilden dile aktarılarak yenilenen, farklı unsurlarla şekillenen menkabelerin kültür hayatımızda birçok işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler, menkabelerin, sözlü kültür ortamında canlı bir şekilde yaşamasını sağlamaktadır. Bir nesil sonra benzer mekânlarda yapılacak derlemelerde anlatılanların farklılaşacağını ve zenginleşeceğini öngörebiliriz. Türbesi bulunan ve yoğun ziyaretçi alan velilerin hayatı etrafında gelişen menkabeler, folklorun temel işlevlerini karşılayan özellikleri dolayısıyla alıcısının çokluğu oranında canlılığını ve gelişimini sürdürecektir.

KAYNAKÇA

- BAŞGÖZ, İlhan. Çev. Metin Ekici. Sözlü Anlatımda Ara Söz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi. *Millî Folklor*, 50 (Yaz 2000): 86-105
- BOYRAZ, Şeref. Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler. *Folklor / Edebiyat*, 54 Ankara (2008): 105-118.
- DEMİR, Necati; ERDEM, M. Dursun. (2013). *Ebu'l Hayr-ı Rûmî Saltıknâme(Saltık Gazi Destanı)*. İstanbul: Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği Kültür Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 21. Baskı Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DURAN, Hamiye. (2007). *Velâyetnâme/Hacı Bektaş-ı Velî*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- EKİCİ, Metin. Halk, Halk Bilimi ve Halk Bilgisi Üzerine Bir Deneme. *Millî Folklor*, c.6, Yıl: 12, Sayı: 45, (Bahar 2000). s.2-9

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

- ENİSÎ, Seyyit Hüseyin (M.1883-1884). *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*. Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.
- ENİSÎ, Seyyit Hüseyin. *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi (Mir'âtü'l- Vefâ li Vücûhi's-Safâ)*, Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul.
- ERSOY, Ruhi. (2009). *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- FİDAN, Süleyman. (2011). “Sözlü Kültür- Sözlü Tarih İlişkisi Bağlamında Niş Türküleri / Niş Folk Songs in the Context of Relationship Between Oral Culture and Oral History” *TURKISH STUDIES- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- ISSN: 1308-2140, (Türk Halk Biliminde Dün-Bugün-Yarın Dosyası), Volume 6/4 Fall 2011, www.turkishstudies.net , DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2807 , p. 139-148*
- GOODY, Jack. Sözlü Kültür. *Millî Folklor*, Yıl: 21, Sayı: 83, (Güz-2009). s.128-132
- GÖLPINARLI, Abdülbaki. (1995). *Vilâyetnâme Menâkıbı Hünkâr Hacı Bektaş Veli*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- GÜLERER, Salih. (2014). *Hacı Bektaş-ı Veli'nin Halifelerinden Hacım Sultan ve Menâkıpnâmesi*. Uşak: Akademi Kitap Dağıtım Pazarlama Yayınevi.
- GÜMÜŞOĞLU, Dursun. (2013). *Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi*. İstanbul: Alevî Vakıflar Federasyonu.
- HİKÂYAT, Ankara Milli Kütüphane Yazmaları, Yazma Bağışlar No: 3346/37 v.158b-159a.
- KARAKAŞ, Ayhan. (2014). “Sözlü Tarih-Folklor İlişkisi Bağlamında Üç Âşık Destanı / Oral History-Folklore Of Relations In The Context Three Epic Poems” *TURKISH STUDIES- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- ISSN: 1308-2140, (İsmail Yıldırım Armağanı), Volume 9/6 Spring 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7026 , p. 655-676*
- OCAK, Ahmet Yaşar. (2010) *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıpnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- ONG, Walter J. (2007). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözü'nün Teknolojileşmesi*. Çev. Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul: Metis Yayınları.
- ÖZCAN, Hüseyin. (2004). Türklerde At Kültürü ve Manas Destanı'nda At. *Türk Halklarının Edebi Geçmişi: Türk Destanları Uluslararası Sempozyumu*, Qafqaz Üniversitesi, Bakü, s. 33-40
- ÖZMEN, İsmail. (2009). *Hacım Sultan Velâyetnâmesi ve Ocakları*. Ankara
- PORTELLİ, Alessandro.(2009). Sözlü Tarihi Farklı Yapan Şey. Çev. Kürşat Korkmaz. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar3*. Yay. Haz. Selcan Gürçayır-Sunay Çalış. Ankara: Geleneksel Yayıncılık
- TAŞĞIN, Ahmet ve Bünyamin Solmaz. (2012). “Hacı Bektaş ve Hacı Toğrul Karşılaşması: Güvercin ve Doğan Donuna Bürünme/ The meeting of Hadji Bektash and Hadji Toghrul: Appearance in a pigeon and a falcon form” *TURKISH STUDIES- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic- ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Filiz Kılıç Armağanı), Volume 7/1, Winter 2012, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3120 , p. 105-129.*

- TAŞĞIN, Ahmet. (2013). *Dediği Sultan ve Menâkıbı (Konya ve Çevresinde Ahmet Yesevî Halifelerinin İzleri)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- TOSUN, Necdet. (2007). “Karaca Ahmed Hakkında Yeni Bir Kaynak Ve Meçhul Kalmış Bilgiler.” *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu Bildirileri-V. C.2* İstanbul: Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayını. s.399-404
- ÜÇÜNCÜ, Kemal. “Sözlü Kültür / Tarih Bağlamında Edebî Bir Metin Olarak Otman Baba Vilâyetnâmesi.” *Bilig* 28 (Kış 2004). s.1-27

Kaynak Kişiler

- K1: Gülşen EROĞLU, 1953 Sivas doğumlu, Ev hanımı, 05.10.2013 Üsküdar-İstanbul
- K2: Şemsettin ÖZKAN, 1942 Manisa doğumlu, Kasap, 17. 06. 2013, Manisa
- K3: Celal ÇELİK, (Dede), 1952 Sivas doğumlu, 20. 07. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K4: Mahmut POLAT, 1953 Erzincan doğumlu, emekli, 13.07.2013, Üsküdar-İstanbul
- K5: Ahmet TATLI, (Dede,)1935 Erzincan doğumlu, Emekli 20. 10. 2013.Üsküdar-İstanbul
- K6: Hıdır ÇELİK, Kasap, 1950 Tunceli doğumlu, 14.07.2013 Üsküdar-İstanbul
- K7: İbrahim BAĞRIYANIK, (Dede), 1947 Erzincan doğumlu, Emekli Ayakkabı Ustası, 14. 07. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K8: Mirza BOLYURT, 1935 Aydın doğumlu, Emekli, 19. 10. 2013 Aydın
- K9: Mehmet Rasim KELLEROĞLU, 1945 Aydın doğumlu, Emekli, 19. 10. 2013 Aydın
- K10: Mahmut ERDEM, (Dede),1935 Erzincan doğumlu, Emekli, 28. 09. 2013 İstanbul
- K11: Hüseyin BAYER, 1933 Uşak doğumlu, Emekli, 17. 10. 2013 Uşak-Karaca Ahmet Köyü
- K 12: Mehmet YILDIRIM, 1934 Uşak doğumlu, Çiftçi, 17. 10. 2013 Uşak-Karaca Ahmet Köyü
- K13: Aslı ASLAN, 1957 Sivas doğumlu, Ev hanımı, 12. 09. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K14: Mehmet ŞEN, 1957 Bursa doğumlu, Çiftçi, 02. 11. 2013 Yenişehir-Bursa
- K15: Mürüvvet GÜLSARAY, 1956 Bolu doğumlu, Özel Öğretim Pedagogu, 25. 07. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K16: Ali Adil ATALAY, 1934 Erzincan doğumlu, Yayıncı, 15. 07. 2013 İstanbul
- K17: Abdülaziz GÜLEN, 1956 Bingöl doğumlu, İş adamı, 18. 01. 2014 Üsküdar-İstanbul
- K18: Erol SARAR, 1941 Giresun doğumlu, Emekli Denizci, 25. 04. 2014 Üsküdar-İstanbul
- K19: Hatice ERİKLİ, 1956 Erzincan doğumlu, Ev hanımı, 22. 08. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K20: Münevver ÜNVER, 1950 Bolu doğumlu, Öğretmen, 13.11.2013 Üsküdar-İstanbul
- K21: Hüseyin. ÖZGÖZ, (Dede) 1963 Erzincan doğumlu, Müzik öğretmeni, 18. 07. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K22: Bahtiyar DEMİRDELEN, 1960 Nevşehir doğumlu, Mermerci-Esnaf, 26. 12. 2013 Üsküdar-İstanbul
- K23: Hüsnüye DAĞISTAN, 1957 Bingöl doğumlu, Ev hanımı, 05. 07. 2013 Üsküdar-İstanbul

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

K24: Celal ÖZEKER, 1950 Çorum doğumlu, Emekli, 10. 10. 2013 Üsküdar-İstanbul

K25: Hasan AY, 1965 Adapazarı doğumlu, Paşalar köyü muhtarı, 31. 10. 2013 Adapazarı

K26: Vehbi ÖZTÜRK, 1948 Ankara doğumlu, Çiftçi, 01. 11. 2013 Polatlı-Ankara

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

ÖZCAN, H., GÖNENÇ, C. S., Yazılı ve Sözlü Ortamlardaki Karaca Ahmet Sultan Menkabelerinin Karşılaştırılması, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/4 Winter 2015, p. 717-746, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7710>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

